

महाराष्ट्र राज्याकरिता
नियंत्रण कालावधी जुलै २०२६ ते जून २०२९
मसुदा ठोक जलप्रशुल्क प्रस्ताव

महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण

३० एप्रिल २०२६

नियंत्रण कालावधी जुलै २०२६ ते जून २०२९ ठोक जलप्रशुल्क प्रस्ताव

१.० पार्श्वभूमी:-

१.१ महाराष्ट्र राज्य जलनिती २०१९ दि. ५ सप्टेंबर, २०१९ परिच्छेद १७ नुसार खालीलप्रमाणे तरतूद आहे.

पाणीवापराचे विनियमन करण्यामध्ये आणि पाणीवापर कार्यक्षमतेची सुनिश्चिती करण्यामध्ये पाणी शुल्क महत्त्वाची भूमिका बजावते. राज्याने या पूर्वीच प्रशुल्क (टॅरिफ) ठरविण्याची जबाबदारी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणावर सोपवलेली आहे.

प्रशुल्क संरचना निश्चित करताना प्राधिकरण पुढील मार्गदर्शक तत्त्वे विचारात घेईल :

- १) प्राधिकरण पारदर्शक व सहभागी पध्दतीने काम करेल. प्रशुल्क ठरविण्यापूर्वी जनतेशी सल्लामसलत करील व त्यांचे मत ऐकून घेईल.
- २) प्राधिकरण सुरुवातीस जल पायाभूत सुविधांवरील मानक आधारित किमान आवर्ती खर्च तसेच त्यानंतर टप्प्याटप्प्याने खर्च प्रतिबिंबित होणारा पाण्याचा दर वसूल होईल याची खात्री करेल.
- ३) आवर्ती खर्चात, योजनेच्या प्रणालीतील चिरंतन लाभ मिळण्याचे सुनिश्चिती, पाण्याचा कार्यक्षम वापर, पाणीवापरकर्त्यांना हक्काचे पाणी मिळण्यासाठी आवश्यक प्रणालीची उपलब्धता आणि पाण्याची समन्यायी वाटप यासाठी आवश्यक, वीजखर्चासह कार्यान्वयन व परिरक्षण खर्च, सुटे भाग, व्ययशील बाबी, आस्थापना प्रशासकीय खर्च, वरकड खर्च तसेच पायाभूत सुविधा घटकांच्या पुनःस्थापना खर्चासह (उदा. नियंत्रक दरवाजे इत्यादी) विशेष दुरुस्तीच्या (संरचना पुनःस्थापनेचा व पुनर्जोडणी) खर्चाचा समावेश असेल.
- ४) समन्यायी, कार्यक्षमता व आर्थिक तत्त्वे यांचे पालन करण्याच्या दृष्टीने एक नियम म्हणून पाण्याचा आकार घनमापनतत्त्वावर निर्धारित करण्यात येईल.
- ५) पाण्याचा दर त्याच्या काटेकोर वापर करण्यास प्रोत्साहन देईल आणि त्याचे संधारण करण्यास पुरस्कृत करेल.
- ६) योग्यरित्या नियोजन केलेल्या प्रशुल्क रचनेद्वारे विशिष्ट मानकापर्यंत पाण्यावर प्रक्रिया केल्यानंतर पुनःचक्रीत (Recycle) वापर व पुनःवापर (Reuse) करण्यास प्रोत्साहन दिले जाईल.
- ७) विविध पाणीवापर प्रवर्गातील अंतर्गत अनुदान टप्प्याटप्प्याने कमी केले जाईल.

१.२ महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ कलम ११ (घ) मध्ये सिंचन व्यवस्थापनाच्या प्रशासकीय कार्यचालन व परिरक्षणाच्या संपूर्ण खर्चाची वसुली परावर्तीत होईल अशा तऱ्हेने पाण्याची (जलप्रशुल्क) दरपद्धती ठरविणे व पाणीपट्टी आकारण्याचे निकष महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणाने ठरविणे व त्यानुसार पाणीपट्टी दर निश्चित करण्याची तरतूद आहे. या तरतुदीनुसार उपखोरे, नदीखोरे आणि राज्यस्तरावर जलप्रशुल्क पद्धती आणि त्यासाठीचे निकष निश्चित करावे लागणार आहेत. प्राधिकरणाने राज्यातील जलप्रशुल्कात समानता असावी या हेतूने फक्त राज्यस्तरीय जलप्रशुल्क निर्धारणाचा निर्णय घेतला. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ कलम ११ (प) नुसार दर तीन वर्षांनी जल प्रशुल्काचे पुनर्विलोकन व सुधारणा करावयाची आहे.

१.३ अधिनियमातील तरतुदीनुसार मजनिप्राने प्रथम सन २०१० ते २०१३ या कालावधीसाठी जलप्रशुल्काचे निकष ठरवून दिले. त्यानुसार शासन निर्णय २०१०/(४०७/१०)/सिंच्य (धोरण) , दि. २९/०६/२०११ अन्वये सन २०१० ते २०१३ साठी जलप्रशुल्क निर्धारित करण्यात आले होते. सन २०१३ ते २०१६ या कालावधीसाठीचे जल प्रशुल्क प्रशासकीय कारणांस्तव जानेवारी २०१८ पर्यंत सुधारित केले नाहीत. त्यामुळे सन २०१० ते २०१३ या कालावधीसाठी निश्चित केलेल्या जलप्रशुल्कास शासनाने वेळोवेळी मुदतवाढी दिल्या. त्यानंतर प्राधिकरणाने दि. ११ जानेवारी २०१८ च्या आदेशानुसार सन २०१७ ते २०२० या नियंत्रण कालावधीकरिता जलप्रशुल्क निर्धारित केले.

१.४ सदर नियंत्रण कालावधी संपल्यानंतर काही तांत्रिक मुद्द्यामुळे शासनाकडून आधारभूत माहिती व दरप्रस्ताव प्राप्त होण्यास वेळ लागल्याने तसेच कोविड १९ या साथरोगाच्या प्रतिबंधामुळे प्रतिकूल परिणाम झाल्याने या दरादेशास शा.नि.क्र. बिसिआ- २०१९ / प्र. क्र. १५३/ सिंच्य (धोरण), ३१/०७/२०२०, १९/०१/२०२१, २९/०७/२०२१ व ३०/१२/२०२१ नुसार वेळोवेळी मुदतवाढ देण्यात आली.

१.५ तत्पूर्वी ११ जानेवारी २०१८ मध्ये दुसरे जलप्रशुल्क आदेश निर्गमित केल्यानंतर, प्राधिकरणाने पूर्वानुभवाच्या आधारे राजपत्रातील भाग ४(क) दि. २४/०५/२०१९ रोजीच्या स्वतंत्र अधिसूचनेद्वारे सदर जलप्रशुल्क निर्धारणाचे विनियम निरसित करण्यात आले. प्राधिकरणाने, ठोक जलप्रशुल्क निर्धारणाची पारदर्शक व सातत्यपूर्ण कार्यपद्धत निश्चित करण्याच्या उद्देशाने व तिचे नियतकालिक पुनर्विलोकन व पुनरिक्षण करण्यासाठी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (ठोक जलप्रशुल्क निर्धारणाकरिता निकषांचे निश्चितीकरण व आदेश काढणे) मार्गदर्शक सूचना, २०१९ दि. १४/११/२०१९ रोजी अधिसूचित केल्या. या दरम्यान प्राधिकरणाने सन २०२०-२३ करीता ठोक जलप्रशुल्क निर्धारणासाठीचा दृष्टीनिबंध (Approach

Paper) ऑक्टोबर २०१९ मध्ये केला. या मार्गदर्शक तत्वांमध्ये नमूद केलेल्या कार्यपद्धतीचे पालन करून, प्राधिकरणाने, दिनांक २९ मार्च २०२२ च्या आदेशान्वये, कोविड-१९ महामारीच्या प्रभावामुळे २०२० चे विद्यमान दर आणखी दोन वर्षांसाठी कायम ठेवत, नियंत्रण कालावधी २०२२-२५ साठी सुधारित पाणी दर जारी केले. शिवाय, सरकारच्या विनंतीनुसार, या आदेशांतर्गत दरांसाठी एक वर्षाची मुदतवाढ देण्यात आली.

१.६ नियंत्रण कालावधी २०२२-२५ साठीचा ठोक जल प्रशुल्क आदेश २९ मार्च २०२२ रोजी जारी करण्यात आला. या आदेशांतर्गत प्रचलित दर जून २०२६ पर्यंत लागू राहतील, कारण या आदेशास शासनाच्या विनंतीनुसार एक वर्षाची मुदतवाढ देण्यात आली होती (पत्र क्र. संकीर्ण -२०२४/प्र. क्र. १६१/२४/सिव्य(धोरण) दि. २०/०६/२०२५ आणि ३०/१२/२०२५). प्राधिकरणाने २०२४ मध्ये दर पुनरावलोकन प्रक्रिया सुरु केली. एप्रिल २०२४ मध्ये प्राधिकरणाच्या संकेतस्थळावर दृष्टीनिबंध (Approach Paper) प्रसिद्ध करण्यात आला होता. त्यानंतर, सप्टेंबर २०२४ मध्ये आगामी नियंत्रण कालावधीसाठी ठोक जल प्रशुल्क (BWT) मसुदा निकष तयार करून ते तज्ञांच्या मतांसाठी तज्ञ समूहाकडे (focus group) वितरित करण्यात आले. मिळालेल्या अभिप्राय/सूचनांच्या आधारे, डिसेंबर २०२४ मध्ये मसुदा निकषांमध्ये आणखी सुधारणा करण्यात आली. विद्यमान दर आदेशाला मुदतवाढ मिळाल्यामुळे, आगामी नियंत्रण कालावधी २०२५-२८ वरून २०२६-२९ असा सुधारित करण्यात आला आहे. त्यानुसार, आवश्यक बदल समाविष्ट असलेले सुधारित मसुदा निकष, एप्रिल २०२६ लाभार्थ्यांची मते जाणून घेण्यासाठी सादर केले जात आहेत.

१.७ प्राधिकरणाने, दिनांक २४/०२/२०२६ रोजी जलसंपदा विभागाकडून दर प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर, 'सिंचन स्थिती अहवाल' (ISR) २०२३-२४ पर्यंत उपलब्ध असलेल्या माहितीवर आधारित अंदाजे आकडेवारी आणि जलसंपदा विभागाच्या दर प्रस्तावानुसार विविध उप-प्रवर्गांसाठीच्या वापराच्या टक्केवारीचा आधार घेऊन, ठोक जलप्रशुल्क (BWT २०२६-२९) साठीचा मसुदा दर प्रस्ताव तयार केला आहे. अधिनियमाच्या कलम ११ (घ) मध्ये तरतूद केल्यानुसार, लाभार्थी जनतेची मते जाणून घेण्यासाठी सुधारित मसुदा निकष आणि मसुदा दर प्रस्ताव मजनिप्राच्या च्या "www.mwrra.maharashtra.gov.in" या संकेतस्थळावर उपलब्ध केले आहेत . या संदर्भातील सूचना दोन मराठी आणि एक इंग्रजी भाषेतील राज्यस्तरीय दैनिक वर्तमानपत्रांमध्ये प्रकाशित केल्या जातील. संकेतस्थळावर हे दोन्ही मसुदे (मसुदा दर निकष आणि मसुदा दर प्रस्ताव) प्रसिद्ध केल्याच्या दिनांकापासून ३० दिवसांच्या आत, या मसुदांवर आपल्या सूचना किंवा अभिप्राय सादर करण्याची विनंती लाभार्थी जनतेला केली जाईल. या मसुदांच्या प्रती पाचही 'सिंचन विकास महामंडळांच्या कार्यकारी संचालकांनाही पुरवल्या जातील; तसेच, संबंधित भागधारकांच्या अभिप्रायासाठी या मसुदांच्या प्रती आपल्या

विभागीय आणि उप-विभागीय व शाखा कार्यालयांमध्ये उपलब्ध करून देण्याची विनंती त्यांना केली जाईल. या मसुद्यांच्या प्रती संबंधित शासकीय विभागांनाही वितरित केल्या जातील. लाभार्थी जनतेला आपले अभिप्राय ई-मेलद्वारे किंवा टपालाद्वारे विहित दिनांक व वेळेच्या आत सादर करण्याचे पर्याय उपलब्ध आहेत.

१.८ भागधारकांकडून प्राप्त झालेले अभिप्राय/ सूचना गुणवत्तेच्या आधारावर काळजीपूर्वक विचार केल्यानंतर, प्राधिकरणाद्वारे टोक जलप्रशुल्क दर (BWT) २०२६-२९ साठी निकष तसेच टोक जल प्रशुल्क (२०२६-२९) अंतिम करण्यात येईल.

१.९ प्राधिकरणाने अंतिम केलेले दर १ जुलै २०२६ ते ३० जून २०२७ पर्यंत लागू राहतील. त्यानंतरच्या पुढील वर्षामध्ये हे दर दरवर्षी १०% ने वाढवले जातील.

२.० प्रशुल्क दराचा कालावधी:-

हे निकष ०१/०७/२०२६ ते ३०/०६/२०२९ या नियंत्रण कालावधीतील ३ वर्षांसाठी वैध असतील. प्राधिकरणाने कलम ११(प) अंतर्गत तरतुदीनुसार आणि कलम ११(घ) नुसार जुलै २०२६ ते जून २०२९ या कालावधीसाठी अंदाजित प्रचालन व परिरक्षणावर (O & M) झालेला खर्च विचारात घेऊन विद्यमान दरांचे पुनर्विलोकन केले. हे निकष, मार्गदर्शक तत्वांच्या परिच्छेद २(१४) मधील तरतुदीनुसार ज्या वर्षी दर आदेश जारी केला जाईल, त्या वर्षापासून सुरु होणाऱ्या तीन जल लेखा वर्षांसाठी ०१/०७/२०२६ ते ३०/०६/२०२९ या नियंत्रण कालावधीसाठी वैध आहेत. हे निकष अंतिम करण्यासाठी, प्राधिकरण मार्गदर्शक तत्त्वे, २०१९ च्या परिच्छेद ३ मध्ये नमूद केलेल्या कार्यपद्धतीचे पालन करेल.

३.० जल प्रशुल्क ठरविण्यासाठी आधारभूत माहिती :-

३.१ सन २०१६-१७ ते २०२३-२४ या कालावधीसाठी निर्माण झालेली सिंचन क्षमता, वापरलेली सिंचन क्षमता खालील तक्ता. १ नुसार आहे.

तक्ता.१

निर्मित सिंचन क्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र

(क्षेत्र- लक्ष हेक्टर मध्ये)

सन	निर्मित सिंचन क्षमता (समुच्चयित)	सिंचित लाभक्षेत्र (समुच्चयित)
२०१६-२०१७	४९.६५	४०.५६
२०१७-२०१८	५०.३६	३९.४३
२०१८-२०१९	५१.२३	३५.९७
२०१९-२०२०	५३.०४	४०.९७
२०२०-२०२१	५४.१५	४१.५९
२०२१-२०२२	५४.९५	४२.१०
२०२२-२०२३	५५.६१	४२.३३
२०२३-२०२४	५६.३८	३६.७१

आधार - (सिंचन स्थिती दर्शक अहवाल प्रपत्र ८ नुसार)

तक्ता- १ नुसार राज्यातील निर्मित सिंचन क्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्रात सध्या १९.६७ लक्ष हेक्टर म्हणजे (३४.८९ %) तफावत आहे. कालव्याची दुरुस्ती, बंदीस्त नलिकेद्वारे पाणी पुरवठा, सुक्ष्म सिंचन, अस्तरीकरण याचा वापर करुन सदर तफावत दूर करण्याचे शासनाचे नियोजन आहे. तक्ता १. मधील माहितीचा वापर १३ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार निकष वापरून प्रचालन व परिरक्षण खर्चाची अंदाजित रक्कम काढण्यासाठी केला जाईल.

३.२ कृषी, घरगुती व औद्योगिक कारणांसाठी सन २०१६-१७ ते २०२३-२०२४ या कालावधीमध्ये वर्षवार झालेला पाणीवापर (दलघमी) खालील तक्ता २ नुसार आहे. या माहितीच्या आधारे मागील ५ वर्षांच्या सरासरी वरून प्रवर्गनिहाय पाणीवापराचे प्रमाण निश्चित करण्यात येईल.

तक्ता.२

कृषी, घरगुती व औद्योगिक कारणासाठीचा पाणीवापर

(दलघमी)

सन	कृषी	घरगुती	औद्योगिक	इतर	एकूण
२०१५-१६	१२११०	४७७६	७०४	१७०६	१९२९६
२०१६-१७	१९९३०	४६८९	६७२	२३६९	२७६६०
२०१७-१८	१८५७३	४९२९	७५५	१६३२	२५८८९
२०१८-१९	१६१६२	५२३५	७७५	१५२७	२३६९८
२०१९-२०	१८७६५	४६३९	८४७	२२९४	२६५४५
२०२०-२१	१९०४०	४५७१	८८१	९५७	२५४५०
२०२१-२२	१९८६७	४९६२	९४८	४५३	२६२२९
२०२२-२३	२०८७२	५०३४	८९२	१२७५	२८०७३
२०२३-२४	१८२०२	५५२५	९३९	१५३५	२६२०१

आधार - (सिचन स्थिती दर्शक अहवाल प्रपत्र २२ नुसार)

३.३ सन २०२० - २१ ते २०२२- २३ मधील वर्षनिहाय घरगुती पाणी वापराची ग्रामपंचायती, नागरी स्थानिक सस्था व म.न.पा यांची सरासरी टक्केवारी खालील तक्ता ३ नुसार आहे.

तक्ता.३

ग्रामपंचायती, नागरी स्थानिक संस्था व महानगरपालिकाचा सरासरी पाणी वापर

(टक्केवारी)

सन	उपवर्गवारी				एकूण %
	ग्रामीण/ग्रामपंचायत %	नागरी स्थानिक संस्था %	महानगरपालिका		
			घरगुती %	वाणिज्यिक %	
२०२०-२१	२१.२२	९.९०	६६.८७	२.००	१००
२०२१-२२	२१.४६	९.०८	६५.९९	३.४७	१००
२०२२-२३	१९.१८	१६.७८	६२.२५	१.७९	१००
सरासरी	२०.६२	११.९२	६५.०४	२.४२	१००

आधार - (शासनाकडून प्राप्त झालेल्या दि. २४/०२/२०२६ च्या प्रस्तावानुसार)

३.४ औद्योगिक पाणी वापरापैकी औद्योगिक प्रवर्ग अ आणि औद्योगिक प्रवर्ग ब म्हणून पाणी वापर व प्रक्रियेसाठीचा पाणी वापर अशी विगतवारी खालील तक्त्यानुसार आहे. तक्ता ३ व ४ च्या आधारे उप प्रवर्गनिहाय पाणीवापर अंदाजित करण्यात येईल.

तक्ता.४

औद्योगिक पाणी वापरापैकी कच्चांमाल, प्रक्रिया व घरगुती पाणी वापर

(टक्केवारी)

सन	उपवर्गवारी			एकूण %
	औद्योगिक प्रवर्ग अ %	औद्योगिक प्रवर्ग ब %	घरगुती %	
२०२०-२१	७१.२६	३.३२	२५.४२	१००
२०२१-२२	७७.५९	०.८८	२१.५३	१००
२०२२-२३	७५.४०	०.९५	२३.६५	१००
सरासरी	७४.७५	१.७२	२३.५३	१००

आधार - (शासनाकडून प्राप्त झालेल्या दि. २४/०२/२०२६ च्या प्रस्तावानुसार)

३.५ सन २०१६-१७ ते २०२३-२४ मधील प्रकल्पांची सिंचन व बिगर सिंचनाची पाणीपट्टी आकारणी, वसुली ताळेबंद तक्ता. ५ अ व तक्ता. ५ ब नुसार आहे.

तक्ता. ५ अ

सिंचन पाणीपट्टी आकारणी व वसुली

(रु.कोटी)

अ.क्र.	सन	सिंचन		
		चालु आकारणी (रु. कोटी)	वसुली (स्थानिक उपकरासह)	
			वसुली (रु. कोटी)	टक्केवारी %
१	२०१६-१७	७३.०५	५९.४८	८१.४२
२	२०१७-१८	९३.७२	७४.३०	७९.२८
३	२०१८-१९	१०५.७९	७८.२७	७३.९९
४	२०१९-२०	११४.०४	५९.९६	५२.५८
५	२०२०-२१	१३०.५७	९३.७१	७१.७७
६	२०२१-२२	१८०.८८	१०१.७६	५६.२६
७	२०२२-२३	१७२.६२	१०३.३८	५९.८९
८	२०२३-२४	४५७.४०	१०५.५०	२३.०७

आधार - (सिंचन स्थिती दर्शक अहवाल प्रपत्र १७ नुसार)

तक्ता ५ ब

बिगरसिंचन पाणीपट्टी आकारणी व वसुली

(रु.कोटी)

अ.क्र.	सन	बिगरसिंचन		
		चालु आकारणी (रु. कोटी)	वसुली (स्थानिक उपकरासह)	
			वसुली (रु. कोटी)	टक्केवारी %
१	२०१६-१७	६९०.४७	५१३.४३	७४.३६
२	२०१७-१८	७३५.०६	६१३.८४	८३.५१
३	२०१८-१९	१०३०.९५	९६५.८७	९३.६९
४	२०१९-२०	११९५.६८	९०८.३४	७५.९७
५	२०२०-२१	१००४.०३	९०१.४४	८९.७८
६	२०२१-२२	१४१७.२९	१०५८.३६	७४.६७
७	२०२२-२३	२२११.२७	१४४८.१७	६५.४९
८	२०२३-२४	२९७७.७४	१९८२.४३	६६.५७

आधार - (सिंचन स्थिती दर्शक अहवाल प्रपत्र १७ नुसार)

प्राधिकरणाच्या लक्षात आले आहे की, बिगर-सिंचनाची वसुली टक्केवारी २०१८-१९ मध्ये ९३.६९% वरून २०२३-२४ मध्ये ६६.५७ % पर्यंत घसरली आहे. सिंचनाच्या बाबतीतही, २०१६-१७ मध्ये ८१.४२% वरून २०२३-२४ मध्ये २३.०७ % पर्यंत घसरले आहे. हे देखील लक्षात येते की, वसुलीसाठीचे लक्ष्य शासनाद्वारे महामंडळास दिलेल्या प्राधिकरणाच्या च्या ठोक जल प्रशुल्क प्रस्तावाप्रमाणे निश्चित केलेले नाहीत. म्हणून, प्राधिकरणाने "परिशिष्ट ४" (सेवा पुरवठादराच्या जबाबदाऱ्या) नुसार वसुलीची कार्यक्षमता सुधारण्याचे लक्ष्य दिले आहे आणि जलसंपदा विभाग हे सुनिश्चित करेल की, महामंडळाद्वारे लक्ष्य साध्य केले जाईल.

३.६ प्रचालन व परिरक्षण खर्च:- कायद्याच्या कलम ११ (घ) नुसार सिंचन व्यवस्थापनाच्या प्रशासकीय कार्यचालन व परिरक्षणाच्या संपूर्ण खर्चाची वसुली परावर्तीत होईल अशा तऱ्हेने पाणीपट्टी दर निश्चित

करण्याची तरतूद आहे. मजनिप्रा यांनी दि. १४/११/२०१९ रोजी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार “स्वीकृत प्रचालन व परिरक्षण खर्च” मध्ये केलेल्या व्याख्येनुसार विविध बाबीवरील खर्च खालील तक्त्यात नमूद करण्यात आला आहे.

तक्ता.६

प्रचालन व परिरक्षण खर्च

(रु.कोटी)

अ.क्र.	मजनिप्रा मार्गदर्शक सूचना , २०१९ मधील परिच्छेद क्र. २	खर्चाचा प्रकार	सन २०२६-२७ साठी स्विकृत प्रचालन व परिरक्षण खर्चाची रक्कम
१	१५ प्रशासकीय खर्च	सिंचन व्यवस्थापनाच्या विभागीय कार्यालय व मंडळ कार्यालयाच्या कर्मचा-यांचि संभाव्य आकृतिबंधानुसार संख्या २९६० आहे. सन २०२६-२७ साठी सातव्या वेतन आयोगानुसार वेतन व भत्ते यासाठीचा खर्च समावेश करण्यात आला आहे	१५०
२	१६ सिंचन व्यवस्थापन खर्च	यामध्ये सिंचन व्यवस्थापनाच्या उपविभागीय कार्यालय व शाखा कार्यालयाच्या कर्मचा-यांचे सन २०२६-२७ साठी सातव्या वेतन आयोगानुसार वेतन व भत्ते यासाठीचा खर्च व पाणीपाळीच्या वेळी नेमलेल्या कर्मचा-यांवर झालेला खर्च, कार्यालयीन खर्च, लेखन साहित्य खर्च, जाहिरात खर्च, वाहनांवरील खर्च, संकिर्ण साहित्य खरेदी, पाणीवापर संस्था स्थापनेवरील खर्च, पिक मोजणी, पाणीपट्टी आकारणी व वसुली इत्यादी बाबीवरील केलेला खर्च याचा समावेश करण्यात आला आहे.	१०१५
३	१७ + १९ परिरक्षण खर्च + परिचालन खर्च	कार्यचालन परिरक्षण व परिचालन परिरक्षण खर्चांमध्ये पंपाद्वारे धरणाच्या गॅलरीमधील झिरप्याचे पाणी काढणे, कालव्यातील गाळ, गवत, रानटी झुडपे काढून कालव्याची वहनक्षमता पुर्ववत करणे, कालव्याचे फुटलेले भाग पुर्ववत करणे, पाण्याची गळती टाळण्यासाठी कालव्यावरील बांधकामाची दुरुस्ती करणे, खराब झालेले रबर सील व स्टेम रॉड बदलणे, प्रचलन करणा-या कर्मचा-यांच्या निवासी व अनिवासी इमारतींचा दुरुस्ती खर्च व अन्य तत्सम बाबींवर होणा-या खर्चाचा समावेश आहे.	७६२
४	१८ कार्यान्वयन खर्च	यामध्ये उपसा सिंचन योजनेवरील विद्युत आकार, सुटे भाग, वापरांती संपुष्टात येणा-या बाबी व यासारख्या अन्य बाबींचा समावेश आहे.	१७३

अ.क्र.	मजनिप्रा मार्गदर्शक सूचना , २०१९ मधील परिच्छेद क्र. २	खर्चाचा प्रकार	सन २०२६-२७ साठी स्विकृत प्रचालन व परिरक्षण खर्चाची रक्कम
५	२० प्रतिबंधात्मक खर्च	यामध्ये उपसा सिंचन योजना आणि कालव्यावरील नियंत्रण बांधकामे यांच्या विद्युत व यांत्रिकी चल भागांना वंगन करणे, पाण्याचे गळती मार्गवर उपाययोजना करणे, पाण्याचे गळतीमार्ग तयार झाल्याने भराव फुटण्याचा धोका टाळण्यासाठी भरावामधुन होणारी गळती रोखणे सांडव्याच्या पुच्छ मार्गातील गळती बंद करणेसाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे, दगडी बांधकामातील खराब झालेला भाग (पॉईंटींग) पुर्ववत करणे ई. बाबीचा समावेश आहे.	२००
		एकूण प्रचालन व परिरक्षण खर्च (अ)	२३००
६	योजनांच्या सिंचन व्यवस्थापनाचा खर्च पाणी वापर संस्थांकडे सोपवण्यात येणार आहे.	एकूण कार्यरत पाणी वापर संस्था ३९५१, एकूण क्षेत्रफळ -१५.६ लाख हेक्टर दुरुस्तीचा सरासरी खर्च ३८०००/हेक्टर (पेंच प्रकल्पाच्या १५ पाणी वापर संस्थांचा सरासरी दर) एकूण अंदाजे खर्च - १५.६ x ३८००० = ५९२८ कोटी. काम पूर्ण करण्याचा कालावधी ३ वर्षे = ५९२८/३=१९७६ कोटी. प्रति वर्ष सरासरी खर्च १९७६ कोटी. म्हणा = १५०० कोटी.	१५००
		एकूण प्रचालन व परिरक्षण खर्च विशेष दुरुस्तीसह (ब)	३८०० कोटी

टीप : राज्य जलनीती (State Water Policy), २०१९ च्या परिच्छेद ३ नुसार आणि महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन कायद्याच्या कलम २२ नुसार, सिंचन व्यवस्थापनासाठी क्षेत्र पाणी वापर संस्थांना सोपवण्यापूर्वी पाणी वापर संस्थांसोबत संयुक्त सर्वेक्षणानुसार केलेल्या कामांचा खर्च पूर्ण करणे आवश्यक आहे. वर नमूद केल्याप्रमाणे पाणी वापर संस्था कडे हस्तांतरित करायच्या योजनांच्या सिंचन व्यवस्थापनाच्या खर्चासाठी दंड आणि विलंब शुल्क नियोजित करून ठेवले जाऊ शकते. पाणी वापर संस्था साठी उर्वरित रक्कम भांडवली शीर्षक खात्यांतर्गत अर्थसंकल्पीय तरतुदीद्वारे केली जाऊ शकते आणि सक्षम प्राधिकरणाच्या मंजूरीने शासकीय अनुदान म्हणून गणली जाऊ शकते. अशाप्रकारे, २०२६-२९ साठीचा ठोक जल प्रशुल्क दर एकूण प्रचालन व परिरक्षण खर्च (अ) नुसार केवळ २३०० कोटी रुपये वसूल करण्याच्या उद्देशाने निश्चित करण्यात आला आहे.

३.७ मागील पंधरा वर्षांच्या सरासरीवरून अंदाजित उपलब्ध होणारा पाणीसाठा, खरिपातून होणारा वापर आणि बाष्पीभवन व्यय विचारात घेता वापरासाठी एकूण उपलब्ध पाणी व प्रवर्गनिहाय अंदाजित वापर तक्ता

क्र. ७ -अ मध्ये दिला आहे. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणाने प्रस्तावित केलेल्या निकषानुसार कृषी, घरगुती व औद्योगिक साठीच्या वापरातून अपेक्षित पाणीपट्टी खालील तक्ता क्र. ७ -ब नुसार आहे.

तक्ता क्र. ७ - अ

ठोक जलदर २०२६-२९ करिता जलसंपदा प्रकल्पातून उपलब्ध पाण्याचा प्रवर्गनिहाय वापर

(दलघमी)

अ. क्र.	बाब	पाण्याचे परिमाण (दलघमी)	संदर्भ
१	स्थापित साठवणूक क्षमता (वर्ष २०२४ नुसार)	४३७४१	सिस्थिअ २०२३-२४, प्रपत्र २२
२	१५ ऑक्टोबरचा अंदाजित साठा	३०६१९	साठवणूक क्षमतेच्या ७० %, प्रपत्र २२
३	अंदाजित बाष्पीभवन व्यय	४७००	मागील १५ वर्षांची सरासरी सिस्थिअ २००९-१० ते २०२३-२४, प्रपत्र २३
४	१५ ऑक्टोबर रोजी वापरासाठी उपलब्ध निव्वळ साठा (२-३)	२५९१९	
५	खरिपासाठी अंदाजित वापर	३२००	मागील ०५ वर्षांची सरासरी सिस्थिअ २०१९-२० ते २०२३-२४, प्रपत्र २३
६	नदीद्वारे वाहनव्यय	१५९६	मागील ०५ वर्षांची सरासरी सिस्थिअ २०१९-२० ते २०२३-२४, प्रपत्र २३
७	एकूण वार्षिक वापर (२ + ५)	३३८१९	
८	प्रवर्गनिहाय वार्षिक पाणीवापर		
	८.१) घरगुती पाणीवापर	६२४९	मागील ५ वर्षांची सरासरी सिस्थिअ २०१९-२० ते २०२३-२४, प्रपत्र २२
	८.२) औद्योगिक पाणीवापर	९००	मागील ५ वर्षांची सरासरी सिस्थिअ २०१९-२० ते २०२३-२४, प्रपत्र २२
	८.३) बाष्पीभवन व्यय	४७००	मागील १५ वर्षांची सरासरी सिस्थिअ २००९-१० ते २०२३-२४, प्रपत्र २३
	८.४) कृषी वापरास उपलब्ध पाणी [७-(८.१+८.२+८.३)]	२१९७०	अपेक्षित पाणी वापर
	एकूण = ८.१+८.२+८.३+८.४	३३८१९	

टीप: मागील जलशास्त्रीय वर्षाच्या तुलनेत शेतीसाठीचा पाण्याचा वापर कमी असल्याचे दिसून येते. याचे कारण म्हणजे वर्षभर होणारा अनियमित पाऊस आणि बदलते हवामान, ज्यामुळे पाण्याची मागणी कमी झाली आहे. हे तक्ता क्र. २ नुसार प्रत्यक्ष पाणीवापराच्या मागील ५ वर्षांच्या आकडेवारीवरून दिसून येते.

तक्ता क्र. ७ -ब

सन २०२६-२७ साठी प्रत्येक प्रवर्गातील भारित सरासरी दर

(रु./घमी)

अ. क्र.	प्रवर्ग	प्रत्यक्ष पाणीवापर तक्ता क्र.७ अ नुसार (दलघमी)	अपेक्षित पाणीवापर (दलघमी)	सन २०२६-२७ साठी अपेक्षित प्रचालन व परिरक्षण खर्च (रु.कोटी)	सन २०२६-२९ साठी मजनिपूरा निकषा नुसार हिस्सा (%)	प्रवर्गाकडून अपेक्षित पाणीपट्टी (रु.कोटी)	भारित सरासरी दर सन २०२६-२७ साठी (रु./घमी)
१	कृषी	अपेक्षित पाणीवापर	२१९७०	२३००	१९	४३७	०.२०
२	घरगुती	सिंचन स्थिती दर्शक अहवाल मागील ५ वर्षातील सन २०१९-२० ते २०२३-२४ मधील प्रपत्र २२ नुसार	६२४९		२२	५०६	०.६०
३	औद्योगिक	सिंचन स्थिती दर्शक अहवाल मागील ५ वर्षातील सन २०१९-२० ते २०२३-२४ मधील प्रपत्र २२ नुसार	९००		५९	१३५७	१३.५०
एकूण			२९११९		१००	२३००	

वरील तक्त्यातील भारित सरासरी दर, स्रोतनिहाय आणि प्रवर्गनिहाय पाण्याचा वापर तसेच वाटप केलेला खर्च विचारात घेऊन मूळ दराची गणना करण्यासाठी केवळ मार्गदर्शनाकरिता वापरला जाऊ शकतो. प्रत्यक्ष

प्रस्तावित दर वेगळे आहेत. स्रोतनिहाय आणि प्रवर्गनिहाय दर हे मूळ दरांवर आधारित आहेत आणि मूळ दर हे वरीलप्रमाणे सरासरी दरावरून परीगणित केले आहेत.

४.०० कृषी च्या पाणीपुरवठ्यासाठी जल प्रशुल्क:-

तक्ता ७ अ परिच्छेद ३.७ नुसार शेतीसाठी एकूण अंदाजे पाणी वापर २१९७० दलघमी आहे आणि अपेक्षित पाणी शुल्क वसुली रु. ४३७ कोटी आहे. वैयक्तिक वापरकर्त्यांच्या कृषी वापरासाठी त्यानुसार भारत सरासरी दर रु.०.२० /घमी (१००० लिटरसाठी ०.२० रु.) आहे. पाणी वापर संस्था निर्मितीला चालना देण्यासाठी पाणी वापर संस्थांसाठी मूलभूत दर वैयक्तिक दराच्या ०.७५ पट प्रस्तावित आहे.

प्रवाही सिंचनाचा पाणीवापर उन्हाळी हंगामात सुमारे ४३.३५ % असून रब्बी हंगामात जवळपास तितकाच म्हणजेच ४४.०५% आहे. निकषानुसार दीडपट (१.५ पट) दर उन्हाळी हंगामासाठी लागू आहे. कृषीसाठी होणारा पाणी पुरवठा हा कालव्याद्वारे प्रवाही पध्दतीने व उपसा पध्दतीने केला जातो. या दोन्ही पध्दतीने सन २०२६ ते २०२९ या कालावधीमध्ये विविध स्रोतामधून होणारा एकूण अपेक्षित पाणीवापर व अपेक्षित पाणीपट्टी खालील तक्ता ८ नुसार आहे.

तक्ता ८

सन २०२६ ते २०२७ या कालावधीमध्ये होणारा स्रोतनिहाय कृषीसाठी होणारा अपेक्षित पाणीवापर आणि
अपेक्षित पाणीपट्टी वसुली

(रु.कोटी)

अ. क्र.	स्रोत	एकूण कृषी वापराशी %	एकूण अपेक्षित पाणी वापर (दलघमी)	एकूण अपेक्षित पाणीपट्टी रक्कम (रु.कोटी)
१	कालव्याद्वारे प्रवाही पध्दतीने पाणी पुरवठा	६८	१४९३९	४३७
२	उपसा द्वारे पाणीपुरवठा	३२	७०३०	
	एकूण	१००	२१९७०	

आधार - (शासनाकडून प्राप्त झालेल्या दि. २४/०२/२०२६ च्या प्रस्तावानुसार)

कालव्याद्वारे प्रवाही पध्दतीने पाणी वापर संस्था वैयक्तिक लाभधारक आणि उपसा द्वारे जलाशय,
कालवे व नदीतून होणारा पाणी वापर खालील तक्ता ९ नुसार अपेक्षित आहे.

तक्ता ९

प्रवाही पध्दतीने व खाजगी उपसा योजनाद्वारे होणारा अपेक्षित पाणीवापर

(दलघमी)

अ.क्र.	पाणी पुरवठा पध्दत	अपेक्षित पाणीवापर दलघमी	एकूण वापराशी % कृषी
१	कालव्याद्वारे प्रवाही पध्दतीने		
	अ) पाणी वापर संस्था	३५२७	१६.०६
	ब) वैयक्तिक लाभधारक	११४१२	५१.९७
	एकूण (अ+ब)	१४९३९	६८
२	उपसा योजनाद्वारे		
	क) जलाशयामधून होणारा पाणी वापर	३०११	१३.७०
	ड) धरणाच्या खालील बाजूची नदी, कालवे, को.प.बंधाच्यामध्ये धरणातून नियंत्रित पाणी सोडून होणारा पाणीवापर, जलविद्युत प्रकल्पातून सोडले जाणारे अवजल	३०७४	१३.९७
	इ) लघु प्रकल्पांचे कालवे, वरील बाजूस धरण नसलेले को. प. बंधारे आणि नैसर्गिक प्रवाहातून होणारा पाणीवापर	७१४	३.२४
	ई) पाणी वापरकर्त्या संस्थेने स्वतःच्या खर्चाने बांधलेले जलाशय आणि त्याची देखभालही स्वतःच्याच खर्चाने केली जात असल्यास अशा जलाशयातून होणारा पाणी पुरवठा	२३१	१.०५
	एकूण (क+ड+इ+ई)	७०३०	३२
	एकूण (१+२)	२१९७०	१००

तक्ता १०

प्रवाही सिंचनाकरिता पाण्याचे घनमापन दर

(रु./घमी) (रु. प्रती १००० लिटर)

अ.क्र.	हंगाम	नोंदणीकृत पाणीवापर संस्था		वैयक्तिक लाभधारकांकरिता	
		सन २०२६-२७ साठी सरासरी दर	प्रस्तावित दर (सन २०२६-२७)	सन २०२६-२७ साठी भारत सरासरी दर	प्रस्तावित दर (सन २०२६-२७)
१	खरीप	०.१६	०.०८	०.२०	०.१०
२	रब्बी		०.१६		०.२०
३	उन्हाळी		०.२४		०.३०

सन २०२६ ते २०२७ या कालावधीसाठी पाणीपुरवठा प्रकार व स्रोतनिहाय कृषीसाठी पाणी वापराचे दर खालील तक्ता ११ (प्रवाही सिंचन) व १२ (उपसा सिंचन) नुसार प्रस्तावित करण्यात येत आहेत.

तक्ता ११

सन २०२६ ते २०२९ या कालावधीसाठी पाणी पुरवठा प्रकार व स्रोत निहाय प्रवाही सिंचनाचे प्रस्तावित दर (रु./घमी) (रु. प्रती १००० लिटर)

अ. क्र.	पाणीपुरवठा प्रकार	प्रस्तावित दर (रु./घमी) (रु.प्रती १००० लिटर)			अंदाजित पाणी वापर परिमाण (दलघमी)			अपेक्षित पाणीपट्टी (रु. कोटी)		
		खरिप	रब्बी	उन्हाळी	खरिप (१२.६०%)	रब्बी (४४.०५%)	उन्हाळी (४३.३५%)	खरिप	रब्बी	उन्हाळी
१	(अ) पाणी वापर संस्था	०.०८	०.१६	०.२४	४४४.४०	१५५३.६४	१५२८.९५	३.५६	२५.४३	३६.७७
२	(ब) वैयक्तिक लाभधारक	०.१०	०.२०	०.३०	१४३७.९१	५०२६.९९	४९४७.१०	१४.३८	१०४.००	१५०.५८
एकुण अपेक्षित पाणीपट्टी								१७.९३	१२९.४३	१८७.३५
								३३५		

तक्ता १२

सन २०२६ ते २०२७ या कालवधीसाठी पाणी पुरवठा प्रकार व स्रोत निहाय खाजगी उपसा सिंचनाचे वैयक्तिक लाभधारकांसाठी प्रस्तावित दर (निकषानुसार प्रवाहीच्या ६५%)

(रु./घमी) (रु.प्रती १००० लिटर)

अ.क्र. र.	पाणीपुरवठा प्रकार व स्रोत	भारित सरासरी दर (रु./घमी)	प्रस्तावित दर			अंदाजित पाणी वापर परिमाण (दलघमी)			अपेक्षित पाणीपट्टी (रु. कोटी)		
			ख	र	उ	ख (१२.६०%)	र (४४.०५%)	उ (४३.३५%)	ख	र	उ
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	०.२०	०.०८	०.१७	०.२५	१८९.६९	६६३.१७	६५२.६३	१.५८	११.०४	१६.३०
	१) मोठ्या प्रकल्पांचे जलाशय (५०%)										
२) मध्यम प्रकल्पांचे जलाशय, मोठ्या व मध्यम प्रकल्पांचे कालवे, साठवण तलाव (५०%)	०.०७		०.१३	०.२०	१८९.६९	६६३.१७	६५२.६३	१.२६	८.८३	१३.०४	
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा		०.०७	०.१३	०.२०	३८७.३२	१३५४.१०	१३३२.५८	२.५८	१८.०३	२६.६२
३	अंश:त आश्वासित पाणी पुरवठा	०.०३	०.०७	०.१०	८९.९०	३१४.३०	३०९.३०	०.३०	२.०९	३.०९	
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने स्वखर्चाने बांधलेला व स्वखर्चाने व्यवस्थापन होत असलेले धरण / बंधारा	०.०१	०.०२	०.०३	२९.११	१०१.७६	१००.१४	०.०३	०.२२	०.३२	
					८८५.७२	३०९६.४९	३०४७.२९	५.७५	४०.२२	५९.३७	
एकुण अपेक्षित पाणीपट्टी								१०५			

तक्ता क्र.११ + तक्ता क्र.१२ = रु. ३३५ कोटी +रु. १०५ कोटी = रु.४४० कोटी रक्कम वसूल होईल. जी तक्ता ७ ब मध्ये दर्शविल्या प्रमाणे अपेक्षित महसूल रु.४३७ कोटी आहे

प्रोत्साहने / दंडात्मक तरतुदी :- (कृषी पाणी वापर):

- (१) मूळ दर हा शासकीय उपसा सिंचन योजना (उसियो) यांसाठीचा खर्च (विद्युत आकार, उसियोच्या शीर्ष कामाचा देखभाल/ दुरुस्ती व परिचालन खर्च) धरून १९% प्रचालन व परिरक्षण खर्चावर आधारित असेल आणि तो प्रवाही सिंचनासाठीच्या वैयक्तिक वापरकर्त्यांना लागू असेल.
- (२) रब्बी हंगामासाठीचा घनमापन दर हा प्रवाही सिंचनासाठीचा मूळ दर असेल. खरीप हंगामासाठी तो मूळ दराच्या ५०% व उन्हाळी हंगामासाठी तो १५०% लागू असेल.
- (३) खाजगी उपसा सिंचन योजनांच्या वैयक्तिक वापरकर्त्यांचा दर मूळ दराच्या ६५% असेल.
- (४) जलप्रशुल्क आकारण्याच्या उद्देशाने कोकण व विदर्भ विभागासाठी आणि उर्वरित महाराष्ट्रासाठी खरीप, रब्बी , उन्हाळी हंगामाचा कालावधी निकषांनुसार असेल.
- (५) राज्यातील शासकीय उसियोखालील क्षेत्रासाठीचा पाणी वापराचा दर प्रवाही सिंचनाच्या वैयक्तिक वापरकर्त्यांच्या दराएवढा असेल.
- (६) लाभक्षेत्रातील कालव्यापासून ३५ मी. पर्यंतच्या विहिरींच्या पाण्याने सिंचित होत असलेल्या नगदी पिकांसाठी (उदा.ऊस,कापूस,केळी व फळबागा इ.) महाराष्ट्र पाटबंधारे अधिनियम,१९७६ चे कलम ५५ च्या तरतुदीनुसार प्रवाही सिंचनाच्या मूळ दराच्या ५०% दर लागू असेल.
- (७) सिंचन प्रकल्पाच्या कमांड क्षेत्रातील सर्व विहिरी केंद्रीय भूजल प्राधिकरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे दिनांक १३/०७/२०२१ च्या कलम ९ (vii) नुसार सुरक्षित आच्छादित केल्या जातील.
- (८) पाणी वापर संस्था स्थापनेस प्रोत्साहन देण्यासाठी, पाणी वापर संस्थांचा प्रवाही सिंचनाचा दर हा वैयक्तिक वापरकर्त्यांच्या मूळ दराच्या ७५ % दर लागू असेल.
- (९) खाजगी उसियो अंतर्गत नोंदणीकृत पाणी वापर संस्थांना उपरोक्त दरात २५% सवलत देण्यात येईल.
- (१०) जर खाजगी उपसा सिंचन योजनांमध्ये, दिनांक १५/१०/२०२४ च्या शासन निर्णयानुसार जलमापक यंत्र बसवल्यानंतर जलमापक यंत्र काम करत नसेल / जलमापक यंत्रामध्ये छेडछाड झाली असेल, तर प्रवाही सिंचनासाठी लागू असलेल्या घनमापक दराच्या २ पट दराने आकारणी केली जाईल आणि

यासाठी पाण्याचे परिमाण प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र व मानकानुसार (पिकांची पाण्याची गरज) नुसार परिमाण मोजले जाईल.

- (११) दिनांक ०२/०५/२०१७ च्या शासन निर्णयात नमूद केल्यानुसार ठोक पाणीपुरवठा गटाने (BWSE) द्वारे विकेंद्रित साठवणुकीपर्यंत पाणीपुरवठा केला जात असेल, तर वहन प्रणालीनुसार म्हणजेच प्रवाह किंवा उपसा यानुसार सुधारित निकषांच्या उप-परिच्छेद (११.१.१), (११.१.४) आणि (११.१.६) मध्ये विहित केल्यानुसार पाण्याचे दर लागू होतील. जर कालव्यापासून पाईप लाईनच्या माध्यमातून पाणी विकेंद्रित साठवणुकीपर्यंत नेले जात असेल, तर वहनव्यय आकारली जाणार नाही. तथापि, जर लाभार्थी नियंत्रित स्रोत किंवा नैसर्गिक प्रवाहाद्वारे पाणी आपल्या विकेंद्रित साठवणुकीपर्यंत नेत असेल, तर ही वहनव्यय १०% दराने लागू होईल.
- (१२) मत्स्यशेतीकरिता वैयक्तिक लाभधारकांच्या सिंचनासाठीचे घनमापन दर अनुज्ञेय राहतील.
- (१३) ज्या प्रकल्पग्रस्त शेतकऱ्यांना लाभक्षेत्रात भरपाईसाठी पर्यायी जमिनी दिलेल्या आहेत त्यांना अनुज्ञेय दराच्या ७५% दराने आकारणी करण्यात यावी. तसेच, प्रकल्पग्रस्त शेतकऱ्यांनी स्वखर्चाने उपसा सिंचन राबवल्यास अनुज्ञेय दराच्या ५०% दराने आकारणी करावी.
- (१४) खरीप पिक लांबल्यामुळे रब्बी मध्ये पाणी घेतले अथवा रब्बी पिकासाठी उन्हाळी हंगामात पाणी घेतले तर लांबलेल्या सिंचनाच्या आवर्तनासाठी तत्सम खरीप / रब्बी दराने आकारणी करावी.
- (१५) प्रकल्पावरील प्रथम वर्षाच्या सिंचनासाठी (चाचणी सिंचन) जलप्रशुल्काची आकारणी करू नये.
- (१६) वैयक्तिक शेतकऱ्यांनी आधुनिक पध्दतीचा (सूक्ष्म सिंचन) अवलंब करून जलमापक यंत्र द्वारे घनमापन पध्दतीने पाणी घेतले तर त्यांना अनुज्ञेय दराच्या ७५ % दराने आकारणी करावी. नोंदणीकृत पाणी वापर संस्थांनी घनमापन पध्दतीने पाणी मोजून घेऊन सूक्ष्म सिंचन केल्यास नोंदणीकृत पाणी वापर संस्थेसाठी प्रवाही सिंचनासाठी अनुज्ञेय केलेल्या दराच्या ७५% दराने आकारणी करावी.
- (१७) हंगाम सुरु होण्यापूर्वी त्या हंगामाच्या जलप्रशुल्काची पूर्ण आगाऊ अदायगी केली असेल तर त्या हंगामासाठी अनुज्ञेय दरामध्ये १० % सवलत दिली जाईल.
- (१८) माजी मालगुजारी तलावांच्या पाणीवापराचे दर सर्वोच्च न्यायालयाच्या केस क्र. सिव्हील अपील क्र. २४७५ (१९६८) दि. १६/०८/१९७८ च्या निर्णया नुसार राहतील.

- (१९) ठोक पाणीपुरवठा गटाने (BWSE) ठोक पाणी वापरकर्त्यास (BWUE) देयक पाठविल्यानंतर देयकात नमूद विहित कालावधी मागणी केल्यानुसार जलप्रशुल्क अदा न केल्यास वार्षिक १०% दराने दंडात्मक व्याज आकारावे.
- (२०) पाणीपुरवठादाराची पूर्वपरवानगी न घेता सिंचनासाठी उपलब्ध करून दिलेल्या पाण्याचा औद्योगिक वापर होत असल्याचे निदर्शनास आल्यास औद्योगिक वापरासाठी लागू असलेल्या दराच्या २.० पट दराने आकारणी करावी.
- (२१) उच्च स्तरावरील पाणी वापर संस्थांसाठी म्हणजेच वितरिका स्तरावरील संस्था, कालवा स्तरावरील संस्था, प्रकल्प स्तरीय संस्थांसाठी हे दर महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ च्या तरतुदीनुसार ठरवले जातील. त्यांना आकारण्यात येणारी पाणीपट्टी त्यांच्या अखत्यारीतील निम्नस्तरीय पाणी वापर संस्थांच्या एकूण पाणीपट्टी एवढी असेल.

५.० घरगुती पाणी वापराचा जल प्रशुल्क दर:-

अपेक्षित घरगुती पाणी वापर तक्ता क्र.७ ब नुसार ६२४९ दलघमी असून, तक्ता क्र.७ नुसार अपेक्षित पाणीपट्टी रक्कम रु.५०६ कोटी इतकी आहे. त्यानुसार घरगुती पाणी वापराचा भारित सरासरी दर रु.०.६०/घमी (०.६० रु. प्रती १००० लिटर) इतका प्रस्तावित आहे. नियोजित कालावधीसाठी ठोक जलप्रशुल्क निर्धारणाचे निकषांमध्ये स्रोताच्या विश्वासाहतेनुसार जलप्रशुल्काचे निकष दिले आहेत.

सन २०२६ ते २०२९ या कालवधीमध्ये स्रोतनिहाय घरगुती पाणीवापराची सरासरी टक्केवारी शासनाने प्रस्तावित केल्या नुसार गृहीत धरून अपेक्षित पाणी वापर परिमाण खालील तक्ता -१३ नुसार प्रस्तावित आहे.

तक्ता १३

सन २०२६ ते २०२९ या कालवधीमधील स्रोत निहाय अपेक्षित पाणीवापर परिमाण

(दलघमी)

अ. क्र.	स्रोत	अपेक्षित पाणी वापर								
		एकूण घरगुती पाणी वापराशी %				परिमाण (दलघमी)				
		ग्रापं	नपा	मनपा		ग्रापं	नपा	मनपा		
				घ	वा			घ	वा	
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	१०.९५	७.६९	२८.१४	१.६४	६८४.२७	४८०.५५	१७५८.७२	१०२.४८	
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा	६.६०	४.०१	१९.३३	०.७५	४१२.४३	२५०.५८	१२०७.९३	४६.८७	
३	अंशतः आश्वासित पाणी पुरवठा	२.८९	०.३६	०.२९	०.०२	१८०.६०	२२.५०	१८.१२	१.२५	
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने प्रमाणशीर खर्चाचा वाटा उचलेला असेल. तसेच पाणी वापरकर्त्या गटाने पायाभूत सुविधा निर्माण केली आणि त्याची देखभाल केली.	०.११	०.०८	१७.१३	०.००	६.८७	५.००	१०७०.५८	०.००	
		२०.५५	१२.१४	६४.९०	२.४१	१२८४.१७	७५८.६३	४०५५.३१	१५०.६०	
एकूण पाणीवापराची टक्केवारी १०० %							एकूण अंदाजित पाणीवापर (६२४९.०० दलघमी)			

तक्ता १४

सन २०२६-२७ या कालवधी मध्ये ग्रामपंचायती, नागरी स्थानिक संस्था व महानगरपालीका यांसाठी प्रस्तावित जल प्रशुल्क दर

(रु.कोटी)

अ. क्र.	स्रोत	भारित सरासरी दर रु./ घमी	प्रस्तावित दर रु/ घमी (रुपये प्रती १००० लिटर)						अपेक्षित पाणी वापर परिमाण (दलघमी)				अपेक्षित पाणीपट्टी वसुली (रु.कोटी)			
			ग्रा.पं		नप		मनपा		ग्रा.पं	नप	मनपा		ग्रा.पं	नप	मनपा	
			घ	वा	घ	वा	घ	वा			घ	वा			घ	वा
			घ	वा	घ	वा	घ	वा	घ	वा	घ	वा	घ	वा	घ	वा
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	०.६०	०.४०	२.००	०.५०	२.५०	०.८०	४.००	६८४.२६	४८०.५४	१७५८.७०	१०२.४८	२७.३७	२४.०३	१४०.७०	४०.९९
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा		०.८०	४.००	१.००	५.००	१.६०	८.००	४१२.४३	२५०.५८	१२०७.९२	४६.८७	३२.९९	२५.०६	१९३.२७	३७.४९
३	अंशतः आश्वासित पाणी पुरवठा		०.२०	१.००	०.२५	१.२५	०.४०	२.००	१८०.५९	२२.५०	१८.१२	१.२५	३.६१	०.५६	०.७२	०.२५
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने प्रमाणशीर खर्चाचा वाटा उचलेला असेल. तसेच पाणी वापरकर्त्या गटाने पायाभूत सुविधा निर्माण केली आणि त्याची देखभाल केली.		०.०६	०.३२	०.०८	०.४०	०.१३	०.६४	६.८७	५.००	१०७०.५७	०.००	०.०४	०.०४	१३.७०	०.००
एकूण									१२८४.१६	७५८.६२	४०५५.३१	१५०.६०	६४.०२	४९.६९	३४८.३९	७८.७४
												५४१				

तक्ता क्र.१४ प्रमाणे रु.५४१ कोटी रक्कम वसूल होईल. जी तक्ता ७ ब मध्ये दर्शविल्या प्रमाणे अपेक्षित महसूल रु.५०६ कोटी आहे.

टीप :

- १) वरील प्रवर्गासाठी पुरवठ्याचे स्रोत निकषांनुसार आहेत.
- २) पाणीमंजुरीच्या अथवा प्रत्यक्ष वापराच्या यातील अधिक असेल त्याच्या प्रमाणातील वहनव्यय पाणी वापरकर्त्यांनी सोसावा. साठवणुकीतील बाष्पीभवव्यय ठोक पाणीपुरवठा गटाने (BWSE) ने सोसावा .
- ३) जुन्या करारासाठी पायाभूत सुविधांचा पूर्ण/प्रमाणशीर खर्च उचलण्याबाबत किंवा नविन प्रकल्पाच्या नियोजनाच्या टप्प्यात पायाभूत सुविधांचा खर्च उचलण्याबाबत सहमती झाल्यानुसार किंवा पाणी वापर गटाने घरणाच्या खालील बाजूस पाणी वापरासाठी त्याच्या वार्षिक मागणी एवढ्या क्षमतेच्या बंधारा / बांध बांधला असल्यास, अदा केलेल्या खर्चाच्या प्रमाणात जलप्रशुल्क अनुज्ञेय दराच्या १६% लागू असेल. अशा पाणी वापर गटाने पाणी वाटपाच्या प्रमाणशीर खर्चापैकी दिलेली कोणतीही रक्कम ही आगाऊ जलप्रशुल्क समजण्यात येईल आणि ते अनुज्ञेय दराच्या १६% सवलतीच्या जलप्रशुल्काच्या तुलनेत समायोजित केले जातील. सवलतीचे दर किती वर्षांसाठी लागू असेल याची गणना १०% व्याजासह (Net Present Value, NPV) पद्धतीने काढण्यात येईल. आगाऊ प्रशुल्काचे पूर्ण समायोजन केल्यावर संबंधित अनुज्ञेय पूर्ण दर लागू होतील.
- ४) सर्व महानगरपालिका/नगर परिषदा/ग्रामपंचायतींनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रात विविध कामांसाठी पुरवठा करावयाच्या पाण्याचे प्रति वर्ष घनमीटरमधील प्रत्यक्ष प्रमाण नमूद करणे आवश्यक आहे आणि असा तपशील त्यांच्या मागणी पत्रात नमूद केला पाहिजे तसेच तो कराराचा भागही असला पाहिजे.
- ५) निकषानुसार व्यावसायिक वापरासाठी पाण्याचे दर घरगुती दरांच्या ५ पट आहेत.
- ६) निकषानुसार ग्रामपंचायत, नगरपालिका/नगरपरिषद, महानगरपालिका यांच्यासाठी पाण्याचे दर अनुक्रमे मूळ दराच्या ७५%, ९०% आणि १२५% आहेत.
- ७) उप-प्रवर्गाच्या पाणीवापराची टक्केवारी जलसंपदा विभागाच्या दिनांक २४/०२/२०२६ च्या प्रस्तावामधून घेण्यात आली आहे.
- ८) नगरपंचायत/ग्रामपंचायतींच्या बाबतीत, दररोज १० घनमीटर किंवा त्याहून अधिक पाणी वापरणाऱ्या व्यावसायिक संस्थांना घरगुती वापरांतर्गत "व्यावसायिक" या उप-प्रवर्गात आणले जाईल आणि त्यांच्याकडून नगरपंचायत/ग्रामपंचायतींच्या अनुज्ञेय दराच्या पाचपट शुल्क आकारले जाईल.
- ९) जर कोणत्याही महानगरपालिकेने/नगरपालिकेने त्यांच्या घरगुती सांडपाण्यावर प्रक्रिया करण्यासाठी सांडपाणी प्रक्रिया केंद्र स्थापित केले असतील, तर त्याचा तपशील आणि प्रक्रिया केलेल्या सांडपाण्याचे प्रमाण त्यांच्या मागणी पत्रात नमूद करणे आवश्यक आहे.

प्रोत्साहने / दंडात्मक तरतुदी :- घरगुती पाणी वापर:

- (१) घनमापन पद्धतीच्या शुल्कासाठीचा (Volumetric Tariff) मूळ दर सर्व हंगामासाठी एकच असेल आणि तो, कालव्याशिवायचे साठवण तलाव अथवा धरण यातून होणाऱ्या आश्वासित पाणीपुरवठ्याच्या स्रोताशी निगडीत असेल.
- (२) अनुज्ञेय दर महानगरपालिकांना मूळ दराच्या १२५ %, इतर नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मूळ दराच्या ९० % आणि ग्रामपंचायतींना मूळ दराच्या ७५ % असेल.
- (३) महानगरपालिकांसोबत, नगरपंचायत व ग्रामपंचायत अस्तित्वातील करारनाम्यानुसार वार्षिक मागणी मंजूर करतेवेळी व्यापारी वापराचे स्वतंत्रपणे परिमाण निश्चित केले जाईल आणि त्याला योग्य व्यापारी दर म्हणजेच महानगरपालिकेच्या अनुज्ञेय दराच्या पाच पट दर आकारला जाईल.
- (४) प्रचलित राज्य सरकारच्या धोरणानुसार खाजगी आणि इतर संस्थांनी विकसित केलेल्या खाजगी टाऊनशिप, ज्यांना ठोक पाणीपुरवठा गटाद्वारे (BWSE) पाणीपुरवठा केला जातो, त्यांना पुरवठ्याच्या स्रोताशी जोडलेल्या घरगुती आणि व्यावसायिक वापरासाठी महानगरपालिका, नगरपंचायत, ग्रामपंचायत ने लागू केलेल्या दराने शुल्क आकारले जाईल.
- (५) व्यावसायिक संस्था, खाजगी वसाहती, टाऊनशिप यांच्या बांधकाम टप्प्यादरम्यान, एसटीपी (STP) मधील प्रक्रिया केलेले सांडपाणी वापरले जाईल. जर नैसर्गिक पाणी पुरवले गेले, तर त्यासाठी व्यावसायिक दराच्या दुप्पट शुल्क आकारले जाईल. बांधकामाच्या उद्देशासाठी सांडपाणी प्रक्रिया केंद्र (STP) मधील प्रक्रिया केलेले सांडपाणी प्राधान्याने वापरले जावे.
- (६) कालव्यांच्या सिंचनयोग्य क्षेत्रात ('कालवा' जसे महाराष्ट्र सिंचन अधिनियम, १९७६ च्या कलम २(३) मध्ये परिभाषित केले आहे) येणाऱ्या विहिरीचे पाणी वापरून ठोक पाणीवापरकर्त्यांसाठी पाणी शुल्क, महाराष्ट्र सिंचन अधिनियम १९७६ च्या कलम ५६ मधील तरतुदीनुसार तक्ता क्र. १४ अनुक्रमांक २ मध्ये दिलेल्या दराच्या ५०% दराने आकारले जाईल.
- (७) मंजूर पाणी कोट्याच्या १००% पर्यंत वार्षिक पाणी वापराकरिता अनुज्ञेय दर आकारण्यात यावा. १००%ते १२५% पाणी वापराकरिता अनुज्ञेय दराच्या १.५० पट दर आणि १२५% पेक्षा जास्त वापरास अनुज्ञेय दराच्या ३.० पट दर असतील.
- (८) शहरी स्थानिक स्वराज्य संस्था (ULBs)/घरगुती पाणीपुरवठा करणाऱ्या इतर कोणत्याही मोठ्या जलसंस्थेने, नैसर्गिक जलप्रवाहात किंवा सिंचन कालव्यात सोडण्यापूर्वी, निर्माण होणाऱ्या संपूर्ण सांडपाण्यावर महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने (MPCB) विहित केलेल्या मानकांनुसार प्रक्रिया करणे अपेक्षित आहे. ज्या शहरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी निर्माण होणाऱ्या संपूर्ण सांडपाण्यावर सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प (STPs) स्थापित केलेले नाहीत, किंवा ज्यांचे STPs पूर्ण क्षमतेने कार्यरत नाहीत, किंवा ज्यांच्या प्रक्रिया केलेल्या पाण्याची गुणवत्ता महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने विहित केलेल्या आवश्यक मानकांनुसार नाही, त्यांच्याकडून मंजूर

कोट्यासाठी लागू असलेल्या दराच्या ३ पट किंवा प्रत्यक्ष पाणी वापर, यापैकी जे जास्त असेल, त्यानुसार शुल्क आकारले जाईल. गुणवत्ता नियंत्रणासाठी महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाची (MPCB) वैध संमती आणि प्रयोगशाळेचा अहवाल ठोक पाणी वापरकर्त्याद्वारे ठोक पाणीपुरवठा गटाला उपलब्ध करून दिला जाईल आणि त्याच्या आधारावर, मागील कालावधीसाठी दंड आकारला जाईल. जर महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाचा सध्याचा प्रयोगशाळा अहवाल (तीन महिन्यांपेक्षा जुना नसावा) उपलब्ध नसेल, तर पाण्याची गुणवत्ता निश्चित करण्यासाठी आणि आवश्यक कारवाई करण्यासाठी परिच्छेद २.१३ (सेवा पुरवठादारांच्या (जलसंपदा आणि पाटबंधारे विकास महामंडळांच्या) जबाबदाऱ्या मध्ये संदर्भित केलेला प्रयोगशाळा अहवाल विचारात घेतला जाईल. सांडपाणी प्रक्रिया केंद्राची माहिती पाणी मागणीपत्रात द्यावी आणि करारामध्ये अंतर्भूत करावी.

(९) नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना प्रक्रिया केलेले सांडपाणी वापरण्याचा हक्क आहे. मात्र प्रक्रिया केलेले पाणी पुनर्वापरासाठी बंदिस्त नलिकेद्वारे अथवा टँकरने प्रक्रिया केंद्रावरून (नदी नाल्यामध्ये न सोडता) उचलणे आवश्यक राहिल. असे पाणी शेतीसाठी पुरविल्यास या साठीचा दर नैसर्गिक पाण्याच्या सिंचनासाठी विहित केलेल्या दराच्या ६०% पेक्षा जास्त नसावा. तसेच अशा पाणी वापराचा तपशील ठोक पाणीपुरवठा गटाला सादर करावा. प्रक्रिया केलेले पाणी नैसर्गिक प्रवाहात सोडल्यास त्यावर ठोक पाणी पुरवठा गटाचे नियंत्रण असेल.

(१०) करारनामा न करता पाणी वापरल्यास अनुज्ञेय दराच्या २.० पट दराने आकारणी करावी.

(११) ठोक पाणीपुरवठा गटाची पूर्वपरवानगी न घेता नगरपंचायत, ग्रामपंचायत पिण्याच्या पाण्याचे पाणीहक्कातून औद्योगिक वापरकर्त्यास पाणी पुरवठा करत असल्याचे निदर्शनास आल्यास अशा पाणी वापरासाठी अनुज्ञेय औद्योगिक दराच्या २.० पट दराने पूर्वलक्षी प्रभावाने आकारणी करावी.

(१२) जलमापक यंत्र बंद असल्यास/दुरुस्तीसाठी काढून ठेवले असल्यास / छेडछाड केली असल्यास/ चुकीचे रिडींग दाखवत असल्याचे आढळून आल्यास सदर जलमापक यंत्र दुरुस्त करण्यासाठी आणि पूर्ववत करण्यासाठी एक महिन्याची लेखी पूर्वसूचना देण्यात यावी. जलमापक यंत्र ६० दिवसामध्ये दुरुस्त करावे. या कालावधीतील मंजूर पाणी आरक्षण अथवा प्रत्यक्ष वापर यापैकी जे जादा असेल त्या परिमाणास अनुज्ञेय दराने आकारणी करावी. विशिष्ट स्थानिक परिस्थिती विचारात घेवून जलमापक यंत्र दुरुस्ती कालावधीस एक महिन्याची मुदत वाढ देता येईल. तथापी, जलमापक दुरुस्तीसाठी विहित केलेल्या कालावधीत जलमापक यंत्र दुरुस्त करून पूर्ववत न केल्यास दंडनीय दराने म्हणजेच २ पट दराने आकारणी करण्यात यावी.

(१३) ठोक पाणी पुरवठा गटाने (BWSE) ठोक पाणी वापरकर्त्यास (BWUE) देयक पाठविल्यानंतर देयकात नमूद विहित कालावधीत मागणी केल्यानुसार जलप्रशुल्क अदा न केल्यास वार्षिक १०% दराने दंडात्मक व्याज आकारावे.

६.०० औद्योगिक पाणीवापराचा जल प्रशुल्क दर:-

अपेक्षित औद्योगिक पाणी वापर ९०० दलघमी असून, त्यानुषंगाने तक्ता क्र.७ ब नुसार अपेक्षित पाणीपट्टी रक्कम रु.१३५७ कोटी इतकी आहे. त्यानुसार औद्योगिक पाणी वापराचा सरासरी दर रु.१३.५०/ घमी (रु १३.५० प्रती १००० लिटर) इतका प्रस्तावित आहे. नियोजित कालावधीसाठी ठोक जलप्रशुल्क निर्धारणाचे निकषांमध्ये स्रोताच्या विश्वासाहतेनुसार जलप्रशुल्काचे निकष दिले आहेत. त्यानुसार मूळ दर काढण्याकरिता अंदाजित महसूल परिगणित करताना स्रोतनिहाय पाणीवापर ठरविणे आवश्यक आहे. सन २०२६ ते २०२९ या कालावधी मध्ये स्रोतनिहाय औद्योगिक पाणीवापराची सरासरी टक्केवारी शासनाने प्रस्तावित केल्या नुसार गृहीत धरून अपेक्षित पाणीवापर खालील तक्ता १५ नुसार प्रस्तावित आहे.

तक्ता - १५

सन २०२६ ते २०२९ या कालावधी मध्ये औद्योगिक पाणी वापरासाठी स्रोतनिहाय अपेक्षित पाणीवापर

(दलघमी)

अ. क्र.	स्रोत	एकूण औद्योगिक वापराशी %			अपेक्षित पाणीवापर दलघमी		
		औद्योगिक प्रवर्ग अ	औद्योगिक प्रवर्ग ब	औद्योगिक घटकांतील घरगुती पाणी वापर	औद्योगिक प्रवर्ग अ करीता पाणी वापर	औद्योगिक प्रवर्ग ब करीता पाणी वापर	औद्योगिक घटकांतील घरगुती पाणी वापर
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	४१.०४	१.३३	३.३८	३६९.५५	११.९८	३०.४४
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा	२६.१८	०.२९	१८.८०	२३५.७४	२.६१	१६९.२९
३	अंशतः आश्वासित पाणी पुरवठा	१.४६	०.०२	१.०४	१३.१५	०.१८	९.३६
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने प्रमाणशीर खर्चाचा वाटा उचलेला असेल. तसेच पाणी वापरकर्त्या गटाने पायाभूत सुविधा निर्माण केली आणि त्याची देखभाल केली.	६.२३	०.०१	०.२२	५६.१०	०.०९	१.९८
		७४.९१	१.६५	२३.४४	६७४.५४	१४.८६	२११.०७
एकूण अपेक्षित औद्योगिक पाणीवापर (१००%)					९०० दलघमी		

वरीलप्रमाणे पाणीवापर गृहीत धरून तक्ता ७ ब मधील अपेक्षित रु. १३५७ कोटी प्रचालन व परिरक्षण खर्चाची वसुली होण्यासाठी केलेल्या आकडेमोडीवरून खालील तक्ता १६ नुसार स्रोतनिहाय औद्योगिक प्रवर्ग अ व औद्योगिक प्रवर्ग ब या उद्योगाकरिता प्रति एकक पाणीवापराचे दर प्रस्तावित करण्यात येत आहेत. त्यामध्ये उद्योगांसाठी घरगुती वापर पाटबंधारे विकास महामंडळाच्या मंजूरीनुसार शासनाचे प्रस्तावात नमूद केल्याप्रमाणे गृहीत धरला आहे. या घरगुती वापरास घरगुती प्रवर्गातील महानगरपालिकेचे प्रास्तवित दर घेण्यात आले आहेत व ते तक्ता १४ मध्ये दिल्यानुसार आहेत.

तक्ता १६

सन २०२६ - २७ कालावधीसाठी स्रोतनिहाय औद्योगिक पाणीवापराचे प्रस्तावित दर

(रु./घमी) (रुपये प्रती १००० लिटर)

अ. क्र.	स्रोत	भारित सरासरी दर (रु./घमी)	प्रस्तावित दर (रु./ घमी) (रुपये प्रती १००० लिटर)			अपेक्षित पाणी वापर परिमाण (दलघमी)			अपेक्षित पाणीपट्टी रक्कम (रु. कोटी)		
			औद्योगिक प्रवर्ग अ	औद्योगिक प्रवर्ग ब	औद्योगिक घटकांतील घरगुती पाणी वापर	औद्योगिक प्रवर्ग अ करीता पाणी वापर	औद्योगिक प्रवर्ग ब करीता पाणी वापर	औद्योगिक घटकांतील घरगुती पाणी वापर	औद्योगिक प्रवर्ग अ	औद्योगिक प्रवर्ग ब	औद्योगिक घटकांतील घरगुती
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	१३.५०	१३.५०	१३५.००	०.८०	३६९.५५	११.९८	३०.४४	४९८.९०	१६१.६८	२.४३
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा		२७.००	२७०.००	१.६०	२३५.७४	२.६१	१६९.२९	६३६.५१	७०.५१	२७.०९
३	अंशतः आश्वासित पाणी पुरवठा		६.७५	६७.५०	०.४०	१३.१५	०.१८	९.३६	८.८७	१.२२	०.३७
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने प्रमाणशीर खर्चाचा वाटा उचललेला असेल. तसेच पाणी		२.१६	२१.६०	०.१५	५६.१०	०.०९	१.९८	१२.१२	०.१९	०.०३

वापरकर्त्या गटाने पायाभूत सुविधा निर्माण केली आणि त्याची देखभाल केली.											
एकूण					६७४.५४	१४.८६	२११.०७	११५६.३९	२३३.६०	२९.९२	
एकूण औद्योगिक पाणीपट्टी									१४२०		

तक्ता क्र.१६ प्रमाणे रु.१४२० कोटी रक्कम वसूल होईल. जी तक्ता ७ ब मध्ये दर्शविल्या प्रमाणे अपेक्षित महसूल रु.१३५७ कोटी आहे.

टीप :-

- १) वरील प्रवर्गासाठी पुरवठ्याचे स्रोत निकषांनुसार आहेत.
- २) पाणी मंजुरीच्या अथवा प्रत्यक्ष वापराच्या यातील अधिक असेल त्याच्या प्रमाणातील वहनव्यय पाणी वापरकर्त्यांनी सोसावा. साठवणुकीतील बाष्पीभवनव्यय ठोक पाणीपुरवठा गटाने (BWSE) सोसावा .
- ३) जुन्या करारासाठी पायाभूत सुविधांचा पूर्ण/प्रमाणशीर खर्च उचलण्याबाबत किंवा नविन प्रकल्पाच्या नियोजनाच्या टप्प्यात पायाभूत सुविधांचा खर्च उचलण्याबाबत सहमती झाल्यानुसार किंवा पाणी वापर गटाने धरणाच्या खालील बाजूस पाणी वापरासाठी त्याच्या वार्षिक मागणी एवढ्या क्षमतेच्या बंधारा / बांध बांधला असल्यास, अदा केलेल्या खर्चाच्या प्रमाणात जलप्रशुल्क अनुज्ञेय दराच्या १६% लागू असेल. अशा पाणी वापर गटाने पाणी वाटपाच्या प्रमाणशीर खर्चापैकी दिलेली कोणतीही रक्कम ही आगाऊ जलप्रशुल्क समजण्यात येईल आणि ते अनुज्ञेय दराच्या १६% सवलतीच्या जलप्रशुल्काच्या तुलनेत समायोजित केले जातील. सवलतीचे दर किती वर्षासाठी लागू असेल याची गणना १०% व्याजासह (Net Present Value, NPV) पद्धतीने काढण्यात येईल. आगाऊ प्रशुल्काचे पूर्ण समायोजन केल्यावर संबंधित अनुज्ञेय पूर्ण दर लागू होतील.
- ४) निकषांनुसार, औद्योगिक प्रवर्ग ब उद्योगांसाठी पाण्याचे दर औद्योगिक प्रवर्ग अ उद्योगांच्या दरांपेक्षा १० पट प्रस्तावित आहेत.
- ५) उप प्रवर्गाची टक्केवारी जलसंपदा विभागाच्या दिनांक २४/०२/२०२६ च्या प्रस्तावामधून घेण्यात आली आहे.

६) औद्योगिक प्रवर्गासाठीचा पाणीवापर : कोणत्याही उद्योगाला औद्योगिक किंवा व्यावसायिक कारणांसाठी पुरवलेले पाणी, त्याचा अंतिम वापर प्रक्रिया, कच्चा माल किंवा उत्पादन यांपैकी कशासाठीही असो, प्रशासकीय कार्यक्षमता, पाण्याचा प्रभावी वापर आणि संवर्धनासाठी उद्योगाच्या श्रेणीनुसार वर्गीकृत केले जाईल. उद्योगाला पुरवलेल्या पाण्याची संपूर्ण मात्रा एकच एकक मानली जाईल आणि प्रक्रिया किंवा अंतिम वापराच्या आधारावर तिची विभागणी केली जाणार नाही, ज्याचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:

i) औद्योगिक प्रवर्ग 'अ' उद्योग: औद्योगिक प्रवर्ग 'ब' अंतर्गत नमूद केलेल्या उद्योगांव्यतिरिक्त इतर उद्योगांना औद्योगिक प्रवर्ग 'अ' म्हणून वर्गीकृत केले जाईल आणि लागू असलेल्या अनुसूचीनुसार पुरवठ्याच्या स्रोताशी निगडित दराने शुल्क आकारले जाईल.

ii) औद्योगिक प्रवर्ग ब उद्योग: क्षारयुक्त शुद्ध पाणी, बाटलीबंद पिण्याचे पाणी, पेय उद्योग (मद्ययुक्त आणि मद्यविरहित), शीतपेये, अल्कोहोल आणि इथेनॉल उत्पादन, मद्यनिर्मिती उद्योग, आसवनी, द्राक्षापासून बनवलेले मद्यार्क उद्योग यांसारख्या उत्पादनांचे उत्पादन करणारे उद्योग, तसेच तत्सम प्रकारचे उद्योग - औद्योगिक प्रवर्ग ब मध्ये वर्गीकृत केले जातील. औद्योगिक प्रवर्ग ब साठी लागू असलेला दर हा औद्योगिक प्रवर्ग अ साठी विहित केलेल्या दराच्या दहापट असेल.

परंतु: जैवइंधन म्हणून इथेनॉलच्या उत्पादनासाठी आसवानीद्वारे वापरलेले पाणी औद्योगिक प्रवर्ग अ उद्योग म्हणून गणले जाईल आणि त्यासाठी औद्योगिक प्रवर्ग अ दराने शुल्क आकारले जाईल. तथापि, जैवइंधनाव्यतिरिक्त इथेनॉलच्या उत्पादनासाठी वापरलेले पाणी औद्योगिक प्रवर्ग ब उद्योग म्हणून गणले जाईल आणि त्यानुसार औद्योगिक प्रवर्ग ब अंतर्गत शुल्क आकारले जाईल.

परंतु, एकाच कारखान्यात औद्योगिक प्रवर्ग अ आणि औद्योगिक प्रवर्ग ब प्रकारचे उद्योग असल्यास, योग्य परवानगी आणि करारनाम्यातील तरतुदीनुसार स्वतंत्र पायाभूत सुविधा उभाराव्या लागतील आणि स्वतंत्र मीटर्स बसवावे लागतील.

iii) ठोक जल प्रशुल्क निकषाच्या (CBWT) परिच्छेद - मध्ये परिभाषित केल्यानुसार औद्योगिक प्रवर्ग तील घरगुती वापरासाठी, पुरवठ्याच्या स्रोताशी जोडलेल्या महानगरपालिकांच्या अनुज्ञेय दराने शुल्क आकारले जाईल.

प्रोत्साहने / दंडात्मक तरतुदी :- औद्योगिक पाणी वापर:

- (१) मूळ घनमापन दर हा सर्व हंगामासाठी एकच असेल, व तो पुरवठाच्या स्रोताशी निगडित असेल.
- (२) मूळ दर (BR) हे स्रोतनिहाय खालिलप्रमाणे वर्गीकरणावर आधारित असतील आणि त्याबरोबरच नैसर्गिक प्रवाहात अथवा कालव्यात सोडण्यापूर्वी सांडपाण्यावर महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या विहित गुणवत्ते साठी शुद्धिकरण प्रक्रिया करण्याच्या अटीच्या आधीन राहिल.
- (३) उद्योगांसोबत करार करताना, “औद्योगिक युनिट्समधील घरगुती वापर” हा, औद्योगिक वसाहत ज्या संबंधित शहरी स्थानिक स्वराज्य संस्था (ULB) किंवा ग्रामपंचायतीच्या/नगरपंचायतीच्या हद्दीत आहे, त्यांच्या एआर (AR) नुसार स्वतंत्रपणे मोजला जाईल आणि आकारला जाईल. लागू असलेल्या संबंधित पायाभूत सुविधा आणि पाणी मीटर इत्यादींच्या पूर्ततेनंतर ठोक पाणी पुरवठा गट (BWSE) अशा वापरास मंजूरी देईल आणि करारामध्ये तशी तरतूद करेल.
- (४) कालव्यांच्या सिंचनयोग्य क्षेत्रात ('कालवा' जसे महाराष्ट्र सिंचन अधिनियम, १९७६ च्या कलम २(३) मध्ये परिभाषित केले आहे) येणाऱ्या विहिरीचे पाणी वापरून ठोक पाणी वापरकर्ता साठी पाणी शुल्क, महाराष्ट्र सिंचन अधिनियम १९७६ च्या कलम ५६ मधील तरतुदीनुसार तक्ता क्र. १६ अनुक्रमांक २ मध्ये दिलेल्या दराच्या ५०% दराने आकारले जाईल.
- (५) मंजूर पाणी कोट्याच्या १००% पर्यंत वार्षिक पाणी वापराकरिता अनुज्ञेय दर आकारण्यात यावा. १००%ते १२५% पाणी वापराकरिता अनुज्ञेय दराच्या १.५० पट दर आणि १२५% पेक्षा जास्त वापरास अनुज्ञेय दराच्या ३.० पट दर असतील.
- (६) “कृषी उद्योग” जसे साखर उद्योग, त्या सोबतचा सहउर्जा निर्मिती प्रकल्प, अन्नधान्य व फळ प्रक्रिया, कुक्कुटपालन, भात गिरणी, दुग्ध व्यवसाय, वनस्पतीजन्य तेल आणि तुप इ. साठी अनुज्ञेय दराच्या ७५% दराने आकारणी करावी. मात्र ऊस, मका किंवा तत्सम धान्य किंवा फळांपासून मद्यार्क, अल्कोहोल, इथेनॉल, वायनरी, ब्रुवरीज, सुगंधी द्रव्ये इत्यादी निर्मितीसाठी ही सवलत अनुज्ञेय असणार नाही.
- (७) सर्व औद्योगिक युनिट्सनी त्यांचे औद्योगिक सांडपाणी नैसर्गिक प्रवाहात किंवा सिंचन कालव्यात सोडण्यापूर्वी, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने (MPCB) विहित केलेल्या मानकांनुसार त्यावर प्रक्रिया करणे आवश्यक आहे. ज्या उद्योगांकडे सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प (ETPs) नाहीत किंवा ज्यांचे ETPs पूर्ण क्षमतेने कार्यरत नाहीत किंवा प्रक्रिया केलेल्या सांडपाण्याची गुणवत्ता महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने (MPCB) विहित केलेल्या गुणवत्ता मानकांनुसार नाही, त्यांच्याकडून मंजूर कोट्यासाठी किंवा प्रत्यक्ष पाणीवापर यापैकी जे जास्त असेल त्यास लागू असलेल्या दराच्या तिप्पट किंवा प्रत्यक्ष पाणी वापर, यापैकी जे जास्त असेल, ते आकारले जाईल. ठोक पाणी वापरकर्ता (BWUE) साठी महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळा (MPCB) कडून वैध संमतीपत्र आणि शासनाने मान्यता दिलेल्या/ राष्ट्रीय परीक्षण आणि अंशशोधन प्रयोगशाळा मान्यता मंडळ (NABL) मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेकडून गुणवत्ता नियंत्रण विश्लेषण अहवाल ठोक पाणीपुरवठा गटा (BWSE) कडे

सादर करणे अनिवार्य आहे आणि याच्या आधारावर मागील कालावधीसाठी दंड आकारला जाईल. जर एमपीसीबीचा सध्याचा प्रयोगशाळा अहवाल (तीन महिन्यांपेक्षा जुना नसावा) उपलब्ध नसेल, तर पाण्याची गुणवत्ता निश्चित करण्यासाठी आणि आवश्यक कारवाई करण्यासाठी परिच्छेद २.१३ सेवा पुरवठादारांच्या (जलसंपदा आणि पाटबंधारे विकास महामंडळांच्या) जबाबदाऱ्या मध्ये नमूद केलेला पाणी गुणवत्ता प्रमाणपत्र अहवाल विचारात घेतला जाईल. मंजूर केलेल्या पाणी कोट्यातून निर्माण झालेले औद्योगिक सांडपाणी करारात नमूद करावे. जर ते सुधारित केले तर पुरवणी करारात नमूद करावे.

- (८) एखादा उद्योग पाण्याचा पुनर्वापर करून पाणी वापर कमी करत असल्यास पुनर्वापराच्या सहाय्याने उक्त पाणी मागणी किमान ७५% च्या मर्यादेपर्यंत वा त्यापेक्षा कमी करीत असेल तर अनुज्ञेय दराच्या ७५% दराने आकारणी करावी. तथापि, याबाबतची खातरजमा कार्यकारी अभियंता यांचेपेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या अधिकाऱ्याने करणे आवश्यक आहे.
- (९) उद्योगांना प्रक्रिया केलेले सांडपाणी वापरण्याचा अधिकार आहे. मात्र प्रक्रिया केलेले पाणी पुनर्वापरासाठी प्रक्रिया केंद्रावरून बंदिस्त नलिकेद्वारे (नदी नाल्यामध्ये न सोडता) उचलणे आवश्यक राहिल. असे पाणी शेतीसाठी पुरविल्यास या साठीचा दर नैसर्गिक पाण्याच्या सिंचनासाठी विहित केलेल्या दराच्या ६० % पेक्षा जास्त नसावा. तसेच अशा पाणी वापराचा तपशील जलसंपदा विभागास सादर करावा.
- (१०) करारनामा न करता पाणी वापरल्यास अनुज्ञेय दराच्या २.० पट दराने आकारणी करावी.
- (११) उद्योगांनी शून्य द्रव विसर्ग (Zero Liquid Discharge, ZLD) तंत्रज्ञानाचा अवलंब केला आणि त्यांच्या प्रणाली मधील व्यय, बाष्पीभवन आणि प्रक्रियेतील वापर यासाठी वाटपाच्या २५% पर्यंत पाणीवापर केला तर त्या पाणी वापरास अनुज्ञेय दराच्या फक्त २५% जलप्रशुल्क आकारले जाईल.
- (१२) जलमापक यंत्र बंद असल्यास/दुरुस्तीसाठी काढून ठेवले असल्यास / छेडछाड केली असल्यास / चुकीचे रिडींग दाखवत असल्याचे आढळून आल्यास सदर जलमापक यंत्र दुरुस्त करण्यासाठी आणि पूर्ववत करण्यासाठी एक महिन्याची लेखी पूर्वसुचना देण्यात यावी. जलमापक यंत्र ९० दिवसामध्ये दुरुस्त करावे. या कालावधीतील मंजूर पाणी आरक्षण अथवा प्रत्यक्ष वापर यापैकी जे जादा असेल त्या परिमाणास अनुज्ञेय दराने आकारणी करावी. विशिष्ट स्थानिक परिस्थिती विचारात घेवून जलमापक यंत्र दुरुस्ती कालावधीस एक महिन्याची मुदत वाढ देता येईल. तथापि, जलमापक दुरुस्तीसाठी विहित केलेल्या कालावधीत जलमापक यंत्र दुरुस्त करून पूर्ववत न केल्यास दंडनीय दराने म्हणजेच २ पट दराने आकारणी करण्यात यावी.
- (१३) ठोक पाणीपुरवठा गटाने (BWSE) ठोक पाणी वपारकर्त्यास (BWUE) देयक पाठविल्यानंतर देयकात नमूद विहित कालावधी मागणी केल्यानुसार जलप्रशुल्क अदा न केल्यास वार्षिक १०% दराने दंडात्मक व्याज आकारावे.
- (१४) उद्योग विभाग आणि जलसंपदा विभाग यांच्या दिनांक १७/१०/२०२३ च्या शासन निर्णयानुसार, पत्र क्र. संकीर्ण- २०२४/प्र. क्र. १६१/२४/सिंव्य (धोरण) दिनांक : १७/१२० हरित हायड्रोजन प्रकल्पांसाठी (नूतनीकरणक्षम ऊर्जा स्रोतांद्वारे इलेक्ट्रोलायसिससाठी) पुरवठा केलेल्या पाण्यावर औद्योगिक प्रवर्ग 'अ'

उद्योगांसाठी लागू असलेल्या दराच्या ५०% दराने शुल्क आकारले जाईल. हा सवलतीचा दर अशा प्रकल्पाच्या कार्यान्वयनापासून पहिल्या ३ वर्षांसाठी लागू राहिल.

(१५) उदंचन योजनांसाठी पुरवठा केलेल्या पाण्याची औद्योगिक प्रवर्ग 'अ' उद्योग अंतर्गत औद्योगिक दराने जलसंपदा विभागाचे पत्र प्राप्त क्र. नुसार शुल्क आकारले जाईल. संकीर्ण- २०२४/प्र. क्र.१६१/२४/सिंच्य (धोरण) दिनांक : १७/०४/२०२६.

७.० हमी शुल्क व दंडात्मक तरतूद:

उपलब्ध पाण्याचा इष्टतम वापर व्हावा, आरक्षित पाणी विना वापर राहू नये यासाठी बिगरसिंचन वापरकर्त्यास टप्पा निहाय पाणीवापराच्या नियोजनाची मुभा देण्यात येत आहे. बिगर सिंचन पाणी वापरकर्ता त्यांना मंजूर पाणी वापराचा विनियोग टप्प्या टप्प्यात करणार असल्यास याबाबतचे नियोजन त्यांनी जलसंपदा विभागास करार करणे पूर्वी देण्यात यावे. तशी तरतूद करारात करण्यात यावी. जलप्रशुल्काची आकारणी या टप्पा नियोजनामधील पाणी वापरानुसार करण्यात यावी मात्र उर्वरित पाण्याच्या परिमाणावर (एकूण मंजूर पाणी - टप्पा नियोजनातील पाणी) ५% दराने हमीशुल्काची आकारणी करावी. तसेच प्रत्यक्ष पाणी वापर व टप्पा नियोजनातील पाणी वापर यात १०% पेक्षा जास्त विचलन असल्यास पुढील प्रमाणे आकारणी करावी.

प्रत्यक्ष पाणी वापर टप्पा नियोजनातील पाणी वापराच्या परिमाणाच्या ९०% पेक्षा कमी असल्यास टप्पा नियोजनातील परिमाणाच्या ९०% इतक्या परिमाणावर आकारणी करावी. प्रत्यक्ष वापर हा टप्पा नियोजनातील परिमाणाच्या ९०% ते १००% या मर्यादेत असल्यास अनुज्ञेय दराने आकारणी करावी.

तथापी , मंजूर पाणी कोट्याच्या १००% पेक्षा जास्त ते १२५ % पर्यंत वार्षिक पाणी वापराकरिता अनुज्ञेय दराच्या १.५० पट दर आणि १२५% पेक्षा जास्त वापरास अनुज्ञेय दराच्या ३.० पट दराने आकारणी करण्यात येईल.

समजा एखाद्या ठोक पाणी वापरकर्त्याने (BWUE) ठोक पाणीपुरवठा गटा (BWSE) सोबत ५ वर्षांसाठी पाण्याच्या १०० दलघमी बिगर सिंचन वापरासाठी करार केला आहे. वापरकर्त्याला चौथ्या वर्षापासून १०० दलघमी पाण्याची आवश्यकता असेल आणि पहिल्या ३ वर्षात त्याची गरज अनुक्रमे ५०, ६० आणि ८० दलघमी असेल. या टप्प्यानुसार पाणीपुरवठ्याची आवश्यकता करारात नमूद केली जाईल.

या वापरासाठी पाण्याचे दर खालीलप्रमाणे असतील;

१.	वर्ष एक	५० दलघमी X लागू दर + उर्वरित ५० दलघमी वर लागू दराच्या ५% वचनबद्धता शुल्क म्हणून
२.	वर्ष दोन	६० दलघमी X लागू दर + उर्वरित ४० दलघमी वर लागू दराच्या ५% वचनबद्धता शुल्क म्हणून
३.	वर्ष तीन	८० दलघमी X लागू दर + उर्वरित २० दलघमी वर लागू दराच्या ५% वचनबद्धता शुल्क म्हणून
४.	वर्ष चार	१०० दलघमी X लागू दर

दंडात्मक शुल्क:- वास्तविक पाणी वापर वरील टप्प्यांनुसार नसल्यास आणि जर फरक १०% पेक्षा जास्त असेल, तर घरगुती आणि औद्योगिक श्रेणीमध्ये प्रदान केल्यानुसार दंडात्मक दर आकारले जातील.

८. नियंत्रण कालावधी २०२६ - २९ मधील सन २०२६-२७ साठी अपेक्षित प्रचालन व परिरक्षण खर्च व अपेक्षित पाणीपट्टी यांचा तपशील :-

अ) प्रचालन व परिरक्षण खर्च = प्रशासकीय खर्च + सिंचन व्यवस्थापन खर्च + परिरक्षण खर्च व परिचालन खर्च + कार्यान्वयन खर्च+ प्रतिबंधात्मक खर्च
= रु.१५० कोटी + रु. १०१५ कोटी + रु. ७६२ कोटी + रु. १७३ कोटी + रु. २०० कोटी
= रु.२३०० कोटी

ब) अपेक्षित पाणीपट्टी आकारणी = (कृषी+घरघुती +औद्योगिक)
= रु.४४० कोटी + रु. ५४१ कोटी + रु. १४२० कोटी
= रु. २४०१ कोटी

हे दर १ जुलै २०२६ पासून लागू होतील आणि वर्ष २०२६-२०२७ साठी असतील.

त्यासाठीचे दर खालीलप्रमाणे परिशिष्टामध्ये सोबत सादर केले आहे.

परिशिष्ट क्र.१:- कृषीसाठीचा कारणासाठीचा प्रस्तावित दर

परिशिष्ट क्र.२:- घरगुती कारणासाठीचा प्रस्तावित दर

परिशिष्ट क्र.३:- औद्योगिक कारणासाठीचा प्रस्तावित दर

परिशिष्ट क्र.४ :- सेवा पुरवठादाराच्या जबाबदाऱ्या

सोबत: परिशिष्ट १ ते ४

सही /-
(सुनील काळे)
सचिव, मजनिप्रा

परिशिष्ट १

कृषीसाठी ठोक जल प्रशुल्क

तक्ता क्र. १ - प्रवाही सिंचनाकरिता पाण्याचे घनमापन दर सन २०२६-२७ मध्ये

(रु.प्रति घमी/ १००० लिटर)

अ.क्र.	उपभोक्ता प्रकार	दर सन २०२६-२७ मध्ये (रु.प्रति घमी/१००० लिटर)		
		खरिप	रब्बी	उन्हाळी
१	नोंदणीकृत पाणी वापर संस्था	०.०८	०.१६	०.२४
२	वैयक्तिक लाभधारक	०.१०	०.२०	०.३०

तक्ता क्र.२- खाजगी उपसा सिंचन योजनांचे (उर्सियो) ठोक जल प्रशुल्क

(रु.प्रति घमी/१००० लिटर)

अ.क्र.	पाणीपुरवठा प्रकार व स्रोत	दर (रु.प्रति घमी/१००० लिटर)		
		खरिप	रब्बी	उन्हाळी
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	०.०८	०.१७	०.२५
	अ) मोठ्या प्रकल्पांचे जलाशय			
	ब) मध्यम प्रकल्पांचे जलाशय, मोठ्या व मध्यम प्रकल्पांचे कालवे, साठवण तलाव	०.०७	०.१३	०.२०
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा	०.०७	०.१३	०.२०
३	अंशतः आश्वासित पाणी पुरवठा	०.०३	०.०७	०.१०
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने स्वखर्चाने बांधलेला व स्वखर्चाने व्यवस्थापन होत असलेले धरण / बंधारा	०.०१	०.०२	०.०३

परिशिष्ट २

घरगुती पाणी वापरासाठीचे ठोक जल प्रशुल्क सन २०२६-२७ मध्ये

(रु प्रती घमी / १००० लिटर)

अ.क्र.	पाणीपुरवठा प्रकार व स्रोत	दर (रु प्रती घमी / १००० लिटर)					
		ग्रामपंचायत		नगरपालिका / नगरपंचायत		महानगरपालिका	
		घरगुती	वाणिज्य	घरगुती	वाणिज्य	घरगुती	वाणिज्य
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	०.४०	२.००	०.५०	२.५०	०.८०	४.००
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा	०.८०	४.००	१.००	५.००	१.६०	८.००
३	अंशतः आश्वासित पाणी पुरवठा	०.२०	१.००	०.२५	१.२५	०.४०	२.००
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने प्रमाणशीर खर्चाचा वाटा उचललेला असेल. तसेच पाणी वापरकर्त्या गटाने पायाभूत सुविधा निर्माण केली आणि त्याची देखभाल केली.	०.०६	०.३२	०.०८	०.४०	०.१३	०.६४

टीप :

- १) वरील प्रवर्गासाठी पुरवठ्याचे स्रोत निकषांनुसार आहेत.
- २) पाणीमंजुरीच्या अथवा प्रत्यक्ष वापराच्या यातील अधिक असेल त्याच्या प्रमाणातील वहनव्यय पाणी वापरकर्त्यांनी सोसावा. साठवणुकीतील बाष्पीभवव्यय ठोक पाणीपुरवठा गटाने (BWSE) ने सोसावा .
- ३) जुन्या करारासाठी पायाभूत सुविधांचा पूर्ण/प्रमाणशीर खर्च उचलण्याबाबत किंवा नविन प्रकल्पाच्या नियोजनाच्या टप्प्यात पायाभूत सुविधांचा खर्च उचलण्याबाबत सहमती झाल्यानुसार किंवा पाणी वापर गटाने घरणाच्या खालील बाजूस पाणी वापरासाठी त्याच्या वार्षिक मागणी एवढ्या क्षमतेच्या बंधारा / बांध बांधला असल्यास, अदा केलेल्या खर्चाच्या प्रमाणात जलप्रशुल्क अनुज्ञेय दराच्या १६% लागू असेल. अशा पाणी वापर गटाने पाणी वाटपाच्या प्रमाणशीर खर्चापैकी दिलेली कोणतीही रक्कम ही आगाऊ जलप्रशुल्क समजण्यात येईल आणि ते अनुज्ञेय दराच्या १६% सवलतीच्या जलप्रशुल्काच्या तुलनेत समायोजित केले जातील. सवलतीचे दर किती वर्षांसाठी लागू असेल याची गणना १०% व्याजासह (Net Present Value, NPV) पद्धतीने काढण्यात येईल. आगाऊ प्रशुल्काचे पूर्ण समायोजन केल्यावर संबंधित अनुज्ञेय पूर्ण दर लागू होतील.
- ४) सर्व महानगरपालिका/नगर परिषदा/ग्रामपंचायतींनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रात विविध कामांसाठी पुरवठा करावयाच्या पाण्याचे प्रति वर्ष घनमीटरमधील प्रत्यक्ष प्रमाण नमूद करणे आवश्यक आहे आणि असा तपशील त्यांच्या मागणी पत्रात नमूद केला पाहिजे तसेच तो कराराचा भागही असला पाहिजे.
- ५) निकषानुसार व्यावसायिक वापरासाठी पाण्याचे दर घरगुती दरांच्या ५ पट आहेत.
- ६) निकषानुसार ग्रामपंचायत, नगरपालिका/नगरपरिषद, महानगरपालिका यांच्यासाठी पाण्याचे दर अनुक्रमे मूळ दराच्या ७५%, ९०% आणि १२५% आहेत.
- ७) उप-प्रवर्गाच्या पाणीवापराची टक्केवारी जलसंपदा विभागाच्या दिनांक २४/०२/२०२६ च्या प्रस्तावामधून घेण्यात आली आहे.
- ८) नगरपंचायत/ग्रामपंचायतींच्या बाबतीत, दररोज १० घनमीटर किंवा त्याहून अधिक पाणी वापरणाऱ्या व्यावसायिक संस्थांना घरगुती वापरांतर्गत “व्यावसायिक” या उप-प्रवर्गात आणले जाईल आणि त्यांच्याकडून नगरपंचायत/ग्रामपंचायतींच्या अनुज्ञेय दराच्या पाचपट शुल्क आकारले जाईल.
- ९) जर कोणत्याही महानगरपालिकेने/नगरपालिकेने त्यांच्या घरगुती सांडपाण्यावर प्रक्रिया करण्यासाठी सांडपाणी प्रक्रिया केंद्र स्थापित केले असतील, तर त्याचा तपशील आणि प्रक्रिया केलेल्या सांडपाण्याचे प्रमाण त्यांच्या मागणी पत्रात नमूद करणे आवश्यक आहे.

परिशिष्ट ३

औद्योगिक पाणी वापरासाठीचे ठोक जल प्रशुल्क सन २०२६-२७ मध्ये

(रू प्रतिघमी/ प्रति १००० लिटर)

अ.क्र.	पाणीपुरवठा प्रकार व स्रोत	दर (रू प्रतिघमी/ प्रति १००० लिटर)		
		औद्योगिक प्रवर्ग अ	औद्योगिक प्रवर्ग ब	औद्योगिक घटकांतील घरगुती पाणी वापर
१	आश्वासित पाणी पुरवठा	१३.५०	१३५.००	०.८०
२	वहन व्ययासह नियंत्रित पाणी पुरवठा	२७.००	२७०.००	१.६०
३	अंशतः आश्वासित पाणी पुरवठा	६.७५	६७.५०	०.४०
४	पाणी वापरकर्त्या गटाने प्रमाणशीर खर्चाचा वाटा उचललेला असेल. तसेच पाणी वापरकर्त्या गटाने पायाभूत सुविधा निर्माण केली आणि त्याची देखभाल केली.	२.१६	२१.६०	०.१५

टीप:

- १) वरील प्रवर्गांसाठी पुरवठ्याचे स्रोत निकषांनुसार आहेत.
- २) पाणी मंजूरीच्या अथवा प्रत्यक्ष वापराच्या यातील अधिक असेल त्याच्या प्रमाणातील वहनव्यय पाणी वापरकर्त्यांनी सोसावा. साठवणुकीतील बाष्पीभवनव्यय ठोक पाणीपुरवठा गटाने (BWSE) सोसावा .
- ३) जुन्या करारासाठी पायाभूत सुविधांचा पूर्ण/प्रमाणशीर खर्च उचलण्याबाबत किंवा नविन प्रकल्पाच्या नियोजनाच्या टप्प्यात पायाभूत सुविधांचा खर्च उचलण्याबाबत सहमती झाल्यानुसार किंवा पाणी वापर गटाने धरणाच्या खालील बाजूस पाणी वापरासाठी त्याच्या वार्षिक मागणी एवढ्या क्षमतेच्या बंधारा / बांध बांधला असल्यास, अदा केलेल्या खर्चाच्या प्रमाणात जलप्रशुल्क अनुज्ञेय दराच्या १६% लागू असेल. अशा पाणी वापर गटाने पाणी वाटपाच्या प्रमाणशीर खर्चापेकी दिलेली कोणतीही रक्कम ही आगाऊ जलप्रशुल्क समजण्यात येईल आणि ते अनुज्ञेय दराच्या १६% सवलतीच्या जलप्रशुल्काच्या तुलनेत समायोजित केले जातील. सवलतीचे दर किती वर्षांसाठी लागू असेल याची गणना १०% व्याजासह (Net Present Value, NPV) पद्धतीने काढण्यात येईल. आगाऊ प्रशुल्काचे पूर्ण समायोजन केल्यावर संबंधित अनुज्ञेय पूर्ण दर लागू होतील.
- ४) निकषांनुसार, औद्योगिक प्रवर्ग ब उद्योगांसाठी पाण्याचे दर औद्योगिक प्रवर्ग अ उद्योगांच्या दरांपेक्षा १० पट प्रस्तावित आहेत.

५) उप प्रवार्गाची टक्केवारी जलसंपदा विभागाच्या दिनांक २४/०२/२०२६ च्या प्रस्तावामधून घेण्यात आली आहे.

६) औद्योगिक प्रवार्गासाठीचा पाणीवापर : कोणत्याही उद्योगाला औद्योगिक किंवा व्यावसायिक कारणांसाठी पुरवलेले पाणी, त्याचा अंतिम वापर प्रक्रिया, कच्चा माल किंवा उत्पादन यांपैकी कशासाठीही असो, प्रशासकीय कार्यक्षमता, पाण्याचा प्रभावी वापर आणि संवर्धनासाठी उद्योगाच्या श्रेणीनुसार वर्गीकृत केले जाईल. उद्योगाला पुरवलेल्या पाण्याची संपूर्ण मात्रा एकच एकक मानली जाईल आणि प्रक्रिया किंवा अंतिम वापराच्या आधारावर तिची विभागणी केली जाणार नाही, ज्याचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:

i) औद्योगिक प्रवर्ग 'अ' उद्योग: औद्योगिक प्रवर्ग 'ब' अंतर्गत नमूद केलेल्या उद्योगांव्यतिरिक्त इतर उद्योगांना औद्योगिक प्रवर्ग 'अ' म्हणून वर्गीकृत केले जाईल आणि लागू असलेल्या अनुसूचीनुसार पुरवठ्याच्या स्रोताशी निगडित दराने शुल्क आकारले जाईल.

ii) औद्योगिक प्रवर्ग ब उद्योग: क्षारयुक्त शुद्ध पाणी, बाटलीबंद पिण्याचे पाणी, पेय उद्योग (मद्ययुक्त आणि मद्यविरहित), शीतपेये, अल्कोहोल आणि इथेनॉल उत्पादन, मद्यनिर्मिती उद्योग, आसवनी, द्राक्षापासून बनवलेले मद्यार्क उद्योग यांसारख्या उत्पादनांचे उत्पादन करणारे उद्योग, तसेच तत्सम प्रकारचे उद्योग - औद्योगिक प्रवर्ग ब मध्ये वर्गीकृत केले जातील. औद्योगिक प्रवर्ग ब साठी लागू असलेला दर हा औद्योगिक प्रवर्ग अ साठी विहित केलेल्या दराच्या दहापट असेल.

परंतु: जैवइंधन म्हणून इथेनॉलच्या उत्पादनासाठी आसवानीद्वारे वापरलेले पाणी औद्योगिक प्रवर्ग अ उद्योग म्हणून गणले जाईल आणि त्यासाठी औद्योगिक प्रवर्ग अ दराने शुल्क आकारले जाईल. तथापि, जैवइंधनाव्यतिरिक्त इथेनॉलच्या उत्पादनासाठी वापरलेले पाणी औद्योगिक प्रवर्ग ब उद्योग म्हणून गणले जाईल आणि त्यानुसार औद्योगिक प्रवर्ग ब अंतर्गत शुल्क आकारले जाईल.

परंतु, एकाच कारखान्यात औद्योगिक प्रवर्ग अ आणि औद्योगिक प्रवर्ग ब प्रकारचे उद्योग असल्यास, योग्य परवानगी आणि करारनाम्यातील तरतुदीनुसार स्वतंत्र पायाभूत सुविधा उभाराव्या लागतील आणि स्वतंत्र मीटर्स बसवावे लागतील.

iii) टोक जल प्रशुल्क निकषाच्या (CBWT) परिच्छेद - मध्ये परिभाषित केल्यानुसार औद्योगिक प्रवर्ग तील घरगुती वापरासाठी, पुरवठ्याच्या स्रोताशी जोडलेल्या महानगरपालिकांच्या अनुज्ञेय दराने शुल्क आकारले जाईल.

परिशिष्ट ४

सेवा पुरवठादाराच्या जबाबदाऱ्या :

(जलसंपदा विभाग आणि नदीखोरे अभिकरण / पाटबंधारे विकास महामंडळ)

- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ (वेळोवेळी केलेल्या सुधारणांसह), महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन (मसिंपेशव्य) अधिनियम, २००५ व मसिंपेशव्य नियम, २००६ यांच्या तरतुदीनुसार नदीखोरे अभिकरणांनी ठोक जल वापरकर्त्यांना जल हक्क आदेश द्यावयाचे आहेत.
- नदीखोरे अभिकरण यांनी घरगुती व औद्योगिक वापरकर्त्यांचे जल हक्क आदेश महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण यांनी सप्टेंबर, २०१७ मध्ये दिलेल्या “घरगुती व औद्योगिक वापरासाठी भूपृष्ठ जलाचे वाटप करण्यासाठीचे निकष” यानुसार जारी करावेत.
- पाण्याचे दर ठरवण्यासाठी “ई-गव्हर्नन्स मोड्यूल” विकसित करणे आवश्यक आहे.
- सांडपाणी प्रक्रिया संयंत्राच्या पासून ५० कि.मी. परीघात असलेल्या औष्णिक विद्युत प्रकल्पांनी केंद्र शासनाच्या धोरणाचा स्वीकार केला पाहिजे. त्यांनी प्रक्रिया केलेले सांडपाणी वापरणे अनिवार्य आहे.
- “प्रदूषण करणाऱ्यांनी किंमत चुकवावी,” या तत्वावर महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण अभिकरणाने अथवा नदी खोरे अभिकरणाने केलेल्या पाण्याच्या गुणवत्ता चाचण्यांच्या आधारे दंड आकारायच्या पाण्याचे परिमाण हे नदी खोरे अभिकरण ठरवील.
- वितरण व्यवस्थेच्या शेवटी असलेल्या (टेल एंड) शेतकऱ्यांना पाणी मिळावे याची खात्री करण्यासाठी नदी खोरे अभिकरण यांनी शेवटापासून ते सुरवातीपर्यंत (टेल टू हेड) हे तत्व सिंचनामध्ये अंगिकारावे.
- महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ च्या तरतुदीनुसार नदी खोरे अभिकरण यांनी संयुक्त तपासणी करून दुरुस्त्या कराव्यात व पाणी वापर संस्थांकडे (पा.वा.सं) व्यवस्थापन सोपवावे.
- पाणी वापर संस्थांचे कार्य परिणामकारकरित्या व्हावे यासाठी नदी खोरे अभिकरणांनी पा वा सं च्या क्षमता बांधणीसाठी उपक्रम राबवावेत.
- जलसंपदा विभागाने नदी खोरे अभिकरण यांना निकषांची व जलप्रशुल्क आदेशांची अंमलबजावणी व संनियंत्रण अनिवार्य करावे व त्यासाठी उद्दिष्टे ठरवून द्यावीत.
- स्थानिक प्राधिकरणे व उद्योगधंदे यांनी निर्माण केलेल्या सर्व सांडपाण्यावर सांडपाणी प्रक्रिया यंत्रांनी १००% प्रक्रिया करणे आवश्यक आहे व असे प्रक्रिया केलेले पाणी महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळांच्या संमतीच्या अटीची पूर्तता करणारे असले पाहिजे.
- पाण्याचे दर ठरवण्यासाठी विहित प्रपत्रे जलसंपदा विभागाने व नदीखोरे अभिकरण यांचेकडून घ्यावीत व संकलीत माहिती, मार्गदर्शक तत्वे २०१९ नुसार महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणास निर्धारित मुदतीत सादर करावी.

- कृषी क्षेत्रांच्या वसुलीचा दर अत्यंत कमी आहे व त्यात सुधारणा करणे आवश्यक आहे. जलस्रोत विभागाने सिंचन विकास महामंडळ यांना वसुली वाढवण्याचे उद्दिष्ट घालून दिले पाहिजे.
- महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणाच्या नदी खोरे अभिकरण यांनी द्यावयाच्या घरगुती व औद्योगिक पाणी हक्क वितरणासाठी सप्टेंबर, २०१७ मध्ये घालून दिलेल्या निकषांनुसार स्थानिक प्राधिकरणांनी जल लेखापरीक्षण करावे. ते मुख्य लेखापरीक्षक, जल व सिंचन कार्यालय, औरंगाबाद यांच्या करवी करून अहवाल नदी खोरे अभिकरण यांना सादर करावे. त्यात जल प्रशुल्काचे निर्धारण व वसुलीचा अहवाल असावा. ज्यामध्ये पाण्याचा कार्यक्षम वापर, अपव्यय व पाण्याचा अतिरेकी वापर यावर निरीक्षणे असतील. नदी खोरे अभिकरण यांनी लेखापरीक्षकांच्या अहवालांचा सारांश महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण यांना सादर करावा व तो सार्वजनिक क्षेत्रामध्ये ठेवावा.
- शासन निर्णय दि. १५ ऑक्टोबर २०२४ नुसार घनमापन पद्धतीने पाणी मोजणी व आकारणी करण्यासाठी State Volumetric Measurement Conversion Programme (SVMCP) कार्यक्रम सर्व महामंडळांनी राबवावा. या कार्यक्रमांतर्गत प्रकल्पनिहाय पाणी मोजण्याची ठिकाणे निश्चित करून तिथे पाणी मोजण्याची संयंत्रे (SWF, Electronic guage recorder इ.) बसविण्यात यावे. SVMCP या कार्यक्रमाकरिता महामंडळांनी त्यांच्याकडील बिगर सिंचन पाणीपट्टी वसुलीद्वारे उपलब्ध होणा-या निधीतून सर्व सिंचन प्रकल्पांवर दि. ३० जून २०२५ पर्यंत कामे पूर्ण होतील या दृष्टीने नियोजन करावे व त्यानुसार कार्यवाही करावी व त्याच्या खर्चाची वसुली तीन टप्प्यात पाणीपट्टी वसुली सोबत करावी.
- नवीन उपसा परवाने देताना मीटरची रक्कम आगावू घेऊन ते बसविण्याची कार्यवाही महामंडळांनी करावी.
- सिंचन आणि बिगरसिंचन पाणी आकारणीमध्ये अनेक प्रकरणांमध्ये वाद निर्माण होत आहेत. यामुळे, मोठ्या प्रमाणात विवादित पाणी आकारणी प्रलंबित आहे. हे वाद सोडवण्यासाठी एक स्पष्ट प्रणाली असणे आवश्यक आहे, त्यासाठी खालील समिती स्थापन केली जात आहे. दिनांक १५ ऑक्टोबर, २०२४ च्या शासन निर्णयानुसार.विवाद निवारण प्राधिकरण (DRA) ची रचना पुढील प्रमाणे असावी.
 - १) संबंधित कार्यकारी संचालक - अध्यक्ष
 - २) संबंधित मुख्य अभियंता - सदस्य
 - ३) त्याच प्रदेशातील इतर अधीक्षक अभियंता - सदस्य
 - ४) महामंडळाचे विधी सल्लागार - सदस्य
 - ५) महामंडळातील उपजिल्हाधिकारी - सदस्य
 - ६) विवादाशी संबंधित क्षेत्रीय कार्यकारी अभियंता - सदस्य सचिव

----XXXX--